

Aino-Maria Toivola

YMPÄRISTÖJOHTAMINEN LOUNAIS-SUOMALAISESSA
ELINTARVIKETEOLLISUUDESSA

Liiketalouden koulutusohjelma
Markkinoinnin suuntautumisvaihtoehto
2013

YMPÄRISTÖJOHTAMINEN LOUNAISSUOMALAISESSA ELINTARVIKETEOLLISUUDESSA

Toivola, Aino-Maria
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Markkinoinnin suuntautumisvaihtoehto
toukokuu 2013
Ohjaaja: Pirkanaho, Tapio
Sivumäärä: 44
Liitteitä: 1

Asiasanat: elintarviketeollisuus, ympäristöjohtaminen, ympäristövastuu

Opinnäytetyön aiheena oli ympäristöjohtaminen elintarviketeollisuusyrityksissä Lounais-Suomessa. Tarkoituksena oli tutkia, miten ympäristöjohtaminen näkyy käytännön yritystoiminnassa elintarviketeollisuudessa. Lisäksi tutkittiin, mitä ympäristöasiat merkitsevät yrityksille ja eroaako elintarviketeollisuus muista teollisuuden aloista ympäristöjohtamisen suhteen. Aihe pohjautui kiinnostuksesta yritysvastuuseen ja ympäristövastuuseen sen osana. Elintarviketeollisuus valikoitui sen ajankohtauuden ja alaan liittyvän keskustelun vuoksi.

Opinnäytetyö jakaantuu teoria- ja tutkimusosaan. Teoriaosassa selvitettiin ympäristöjohtamisen osa-alueet, ympäristövastuullisuuden vaikutusta liiketoiminnassa ja elintarviketeollisuuden toimintaa ympäristöjohtamisen näkökulmasta. Aineisto teoriaosaa varten kerättiin kirjallisuudesta, alan toimijoiden julkaisuista ja internetlähteistä. Tutkimus tehtiin kvalitatiivisella tutkimusotteella ja tutkimusmenetelmäksi valikoitui lomakehaastattelu. Tutkimusmenetelmä valittiin tutkimustavoitteen ja aiheen perusteella. Henkilöhaastatteluiden avulla saatiin yritysten näkemyksiä ympäristöjohtamisesta.

Tutkimustuloksista selvisi, että elintarviketeollisuusyritykset tiedostavat ympäristövastuullisuuden osana yritysvastuuta. Yrityksen koko ei vaikuta sen suhtautumiseen ympäristöasioiden hoitamiseen. Ympäristöasioita pidetään tärkeänä yrityksen imagon kannalta. Elintarviketeollisuudella ei ole ympäristöjohtamisen suhteen merkittäviä erityispiirteitä, koska lainsäädäntö ohjaa toimintaa ympäristövastuulliseen suuntaan. Ympäristöjohtaminen liittyy esimerkkiyrityksissä muuhun liiketoiminnan johtamiseen. Ympäristövastuuseen liittyvät päätökset sisältyvät muihin toimintoihin, joten ympäristöasioita ei pidetä erillisenä osa-alueena. Ympäristöjärjestelmiä rakennetaan osaksi laadunhallintajärjestelmää tai ympäristöasioiden hoitamista pidetään yllä muissa toimintatavoissa. Elintarvikkeiden tuotannossa merkittävimmät ympäristönäkökohdat ovat käyttö- ja jätevesi, jätteiden käsittely ja energian kulutus. Näitä huomioidaan esimerkkiyrityksissä erilaisilla toimenpiteillä.

Tutkimustuloksien perusteella voitiin päätellä, että elintarviketeollisuusyrityksissä ympäristöjohtamisen osa-alueet näkyvät jokapäiväisessä toiminnassa ja sitä pidetään tärkeänä liiketoiminnan jatkuvuuden kannalta. Yrityksissä on myös halua kehittää toimintaansa ympäristöjohtamisen suhteen.

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN THE FOOD INDUSTRY IN SOUTHWESTERN FINLAND

Toivola, Aino-Maria

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Administration

Marketing

May 2013

Supervisor: Pirkanaho, Tapio

Number of pages: 44

Appendices: 1

Keywords: environmental management, environmental responsibility, food industry

The purpose of this thesis was to explore how the environmental management influences in the food industry in southwestern Finland. The study explored also what environmental responsibility means to companies and are there any special factors which influence to environmental management in the food industry. The subject was related to corporate responsibility and environmental responsibility.

The thesis was divided in the theoretical and empirical section. In the theoretical section were clarified environmental management's sectors, how environmental responsibility influence in the business and food industry's functions in the view of environmental management. The material of theoretical section was collected from literature, industry's publications and internet sources. The study was done by qualitative method. The empirical study's material was collected by structured interviews. The research method was chosen because of the subject and for the goals of the study. The companies' viewpoints of environmental management were got by interviews.

The results of the study showed that companies in the food industry are conscious of environmental responsibility as a part of corporate responsibility. The size of company does not influence its view of well-caring of environmental issues. The environmental questions are viewed important because of company's image. The food industry has not got special factors which influence to environmental management because legislation directs companies' action to way of environmental responsibility. In the case companies the environmental management merged in to the management of the business. The companies' decisions of environmental responsibility are included in other decisions so environmental issues are not deal with as a separate section. The environmental management systems are built by part of quality management systems. Also taking care of environmental issues is maintained. In the production processes the most significant environmental aspects are processing water and waste water, waste disposal and energy consumption. The environmental aspects are taken into account by different measures in the companies.

It can be concluded that the sectors of environmental management are visible in everyday measures in the food industry because of the study results. The environmental management is viewed as important in the continuity of the business. The companies are willing to develop their functions concerning the environmental management.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS	6
	2.1 Tutkimustarkoitus ja tavoitteet	6
	2.2 Käsitteellinen viitekehys	7
3	YMPÄRISTÖJOHTAMINEN.....	9
	3.1 Ympäristövastuu liiketoiminnassa	9
	3.2 Ympäristöpolitiikka	12
	3.3 Ympäristöohjelma.....	14
	3.4 Ympäristöjärjestelmä	15
4	YMPÄRISTÖJOHTAMISEN OSA-ALUEET ELINTARVIKETEOLLISUUDESSA.....	19
	4.1 Elintarviketeollisuuden toimijat.....	19
	4.2 Liiketoiminta ympäristöjohtamisen näkökulmasta	21
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
	5.1 Tutkimuksen suorittaminen	25
	5.2 Aineiston keruu ja analysointi	26
	5.3 Tutkimuksen luotettavuus	27
6	TUTKIMUSTULOKSET	28
	6.1 Elintarviketeollisuusyrityksien näkemyksiä ympäristövastuusta	28
	6.1.1 Kivikylän Kotipalvaamo Oy	28
	6.1.2 Osuuskunta Satamaito.....	30
	6.1.3 Raisio Oyj.....	32
	6.2 Ympäristöjohtamisen nykytilanne	35
7	YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT.....	38
8	TOIMINTASUOSITUKSET	41
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee ympäristöjohtamista lounaissuomalaisissa elintarviketeollisuusyrityksissä. Yritysvastuu ja ympäristövastuu sen osana huomioidaan organisaatioissa koko ajan enemmän. Ympäristöjohtaminen liittyy ympäristöasiat johtamiseen ja sitä kautta koko organisaation toimintaan. Elintarvikeala ovat jatkuvasti esillä hyvässä ja pahassa tiedotusvälineissä ja tutkimuksissa. Tämä johtuu luultavasti siitä, että ruuantuotantoon suhtaudutaan yleensä tunteellisesti. Aihevalintani liittyy yritysvastuuseen, joka kiinnostaa opintojeni kautta. Ympäristövastuu on helpommin mitattavissa ja sen sisältö määriteltävissä kuin esimerkiksi sosiaalisessa vastuussa. Ympäristövastuu vaikuttaa organisaatioiden toimintaan monessa tapauksessa lainsäädännön ja muun sääntelyn kautta.

Tavoitteena on selvittää, miten ympäristöjohtaminen vaikuttaa elintarviketeollisuuden yrityksissä. Opinnäytetyössä selvitetään ympäristöjohtamisen osa-alueet ja miten ympäristöjohtaminen näkyy käytännössä yrityksen toiminnassa. Lisäksi selvitetään, eroaako elintarviketeollisuus ympäristöjohtamisen suhteen muista teollisuuden aloista. Opinnäytetyöraportin tarkoituksena on kertoa millaisia asioita ympäristöjohtamiseen sisältyy ja mitä elintarviketeollisuusyrityksen on Suomessa toimiessaan huomioitava ympäristöasioissa. Opinnäytetyöraportissa keskitytään ympäristöjohtamisen nykytilanteeseen elintarviketeollisuusyrityksissä. Ympäristöjohtaminen voi aiheena olla ajankohtainen ja kiinnostaa yrityksiä, jotka ovat kehittämässä ympäristöjohtamisen osa-alueita tai uusia perusteilla olevia yrityksiä.

Teoriaosa koostuu kahdesta luvusta ja ne painottuvat ympäristöjohtamiseen liittyvien käsitteiden kokoamiseen ja selventämiseen. Aineistoa on löydettävissä erilaisista lähteistä kirjallisuudesta ja muista julkaisuista. Ympäristöasioista löytyy monenlaista kirjallisuutta eri painotuksilla. Ympäristövastuullisuutta tarkastellaan kirjallisuudessa muun muassa eettisestä ja juridisesta näkökulmasta. Elintarvikealasta löytyy tietoa sekä alan toimijoiden materiaalista, että viranomaisten, kuten esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön julkaisemista tutkimuksista. Teoriaosuudessa esitetään ympäristöjohtamisen eri osa-alueet ja kerrotaan elintarviketeollisuudesta Suomessa. Tutkimusotos on harkinnanvarainen näyte suomalaisista elintarviketeollisuuden yrityk-

sistä. Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen ja tutkimusaineisto kootaan henkilökohtaisilla haastatteluilla. Tutkimusaineisto analysoidaan ja tutkimustulokset kirjoitetaan raportin muotoon niin, että se vastaa tutkimukselle asetettuihin tavoitteisiin.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS

2.1 Tutkimustarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia, millä tavalla ympäristöjohtaminen näkyy käytännössä lounaissuomalaisessa elintarviketeollisuudessa. Opinnäytetyössä selvitetään ympäristöjohtamisen osa-alueet, ja mitä ympäristöasiat merkitsevät elintarviketeollisuudessa. Opinnäytetyö vastaa myös kysymyksiin, mitä elintarviketeollisuuden yritykset tekevät käytännössä ympäristövastuullisuuden suhteen ja miten alan ympäristöjohtaminen eroaa muista teollisuuden aloista. Tarkoituksena on kuvailla ympäristöjohtamisen nykytilaa elintarviketeollisuusyrityksissä.

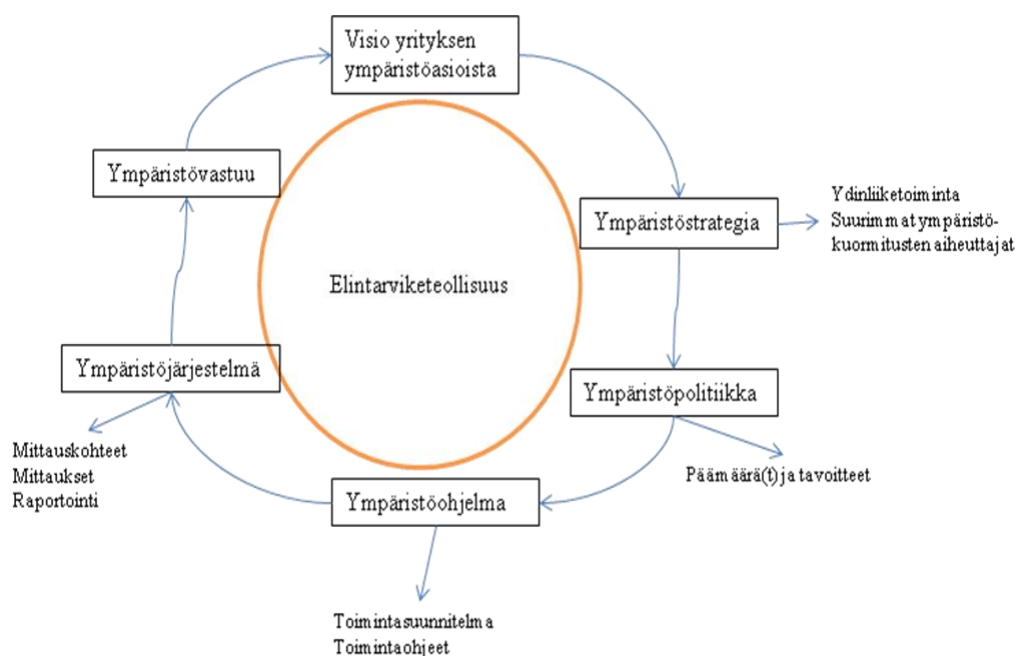
Tutkimus on otantatutkimus, jonka otos muodostuu harkinnanvaraisella näytteellä perusjoukosta, jonka muodostavat lounaissuomalaisissa elintarvikeyrityksissä toimivat ympäristöasioista vastaavat henkilöt. Tutkittava materiaali kerätään ja analysoidaan kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Tutkimushaastattelumuotona käytetään lomakehaastattelua. Haastattelurunko on liitteessä 1. Lomakehaastattelu on käytännöllinen aineistonkeruumenetelmä, kun tutkimusongelma ei ole kovinkaan laaja (Vilka 2005, 101).

Ympäristöasiat ovat yritystoiminnan näkökulmasta jatkuvassa muutoksessa lainsäädännön ja sidosryhmien suhteen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on esittää, kuinka ympäristöjohtaminen liittyy liiketoiminnan johtamiseen. Suomessa on muutamana vuosikymmenen aikana siirrytty elintarvikesäännöstelystä tilanteeseen, jossa kauppojen hyllyt tarjoavat valinnanvaraa vaativallekin kuluttajalle. Elintarvikkeet ja elintarviketuotanto herättävät keskustelua tiedotusvälineissä ja alan toimijoiden keskuudessa. Kilpailu on elintarvikealalla lisääntynyt kansainvälistymisen, kustannusten

kasvamisen ja kaupan ketjuuntumisen myötä. Tästä huolimatta elintarviketeollisuus tuskin tulee katoamaan kokonaan Suomesta. Suomessa elintarvikkeiden valvonta ja turvallisuus on tarkasti määritellyn sääntelyn takia korkealla, joten esimerkiksi ruokamyrkytysepidemioiden esiintyminen on erittäin harvinaista. Elintarvikealan yritykset myös viestivät toiminnastaan ja ympäristövastuullisuudesta liiketoiminnan osana melko avoimesti, julkaisemalla säännöllisesti esimerkiksi yhteiskuntavastuuraportteja. Elintarvikeala kehittää koko ajan keinoja pienentääkseen ympäristövaikutuksia ja sääntelee toimenpiteitä tuoteturvallisuuden ylläpitoon, mikä on myönteinen alan asiatulevaisuuden suhteen.

2.2 Käsitteellinen viitekehys

Käsitteellinen viitekehys pohjautuu Tuula Pohjolan kuvioon, joka kuvaa yrityksen ympäristöjohtamista osana johtamisjärjestelmää. Kuvioon on lisätty käsitteet ympäristövastuu ja elintarviketeollisuus, koska viitekehystä sovelletaan elintarviketeollisuuden näkökulmasta ja ympäristövastuu on lähtökohtana ympäristöjohtamiselle.

Kuvio 1. Ympäristöjohtamisen osa-alueet (mukailtu Pohjola 2003, 43).

Yrityksen ympäristöjohtamisjärjestelmän lähtökohta on visio liiketoiminnan ympäristöasioista, mikä on pitkän ajanjakson tavoite ympäristöasioiden kehittämisessä. Ympäristövastuun määrittelyyn vaikuttavat toimiala, verkosto ja ympäristölle aiheutuva kuormitus. Useimmiten ympäristöstrategia sisällytetään liiketoimintastrategiaan. Ympäristöstrategiassa ympäristövastuullisuus liitetään yrityksen strategiseen ja operatiiviseen johtamiseen. Ympäristöpolitiikkaan sisältyvät yrityksen ympäristöpäämäärät ja tavoitteet. Ympäristöohjelma sisältää käytännön toimintasuunnitelmat, joilla saavutetaan päämäärät ja tavoitteet. Ympäristöjärjestelmä sisältää mittauskohteet, mittaukset ja ympäristöraportoinnin. (Pohjola 2003, 42–44.)

Lähtökohtana ympäristöjohtamiselle voidaan nähdä asiakkaiden, yhteiskunnan, kilpailijoiden ja muiden sidosryhmien vaatimukset organisaatiolle ympäristövastuun suhteen. Hyvin toimiva ympäristöjohtaminen toimii myös kilpailukeinona markkinoilla ja osana yrityksen laatujohtamista. Koska ympäristövastuun määrittely riippuu toimialasta, Tuula Pohjolan kuvioon on lisätty elintarviketeollisuus. Painotukset ympäristövastuun suhteen vaihtelevat toimialasta ja toiminnan suuruudesta. (Pohjola 2003, 37-40.)

3 YMPÄRISTÖJOHTAMINEN

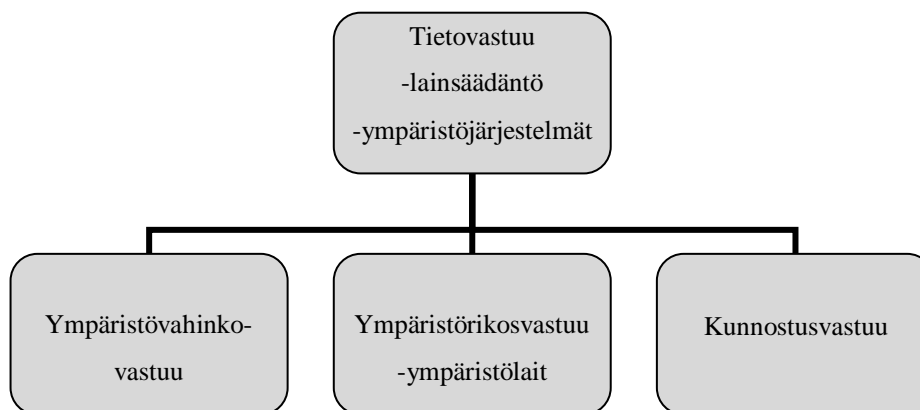
3.1 Ympäristövastuu liiketoiminnassa

Ympäristöjohtaminen liittyy ympäristöasiat osaksi yrityksen johtamista ja päätöksentekoa, mikä on edellytyksenä vastuulliseen liiketoimintaan. Usein ajatellaan, että ympäristöasioihin liittyvät päätökset koskevat vain teollisuuden investointeja, mutta näitä päätöksiä tehdään toimintaketjussa jatkuvasti. Kun ympäristöasiat ovat koko ajan päätöksenteossa mukana, yrityksen toiminta ympäristövastuun kannalta kehittyy suotuisasti sekä ympäristön, että kustannusten kannalta. (Pohjola 2003, 23, 37.)

Ympäristöasioiden arviointimenetelmänä voidaan käyttää ympäristötehokkuutta, joka tarkoittaa tuotannollisen tehokkuuden ja ympäristöasioiden tason välistä suhdetta. Arviointi muodostuu kahdesta osa-alueesta toimintojen ympäristökuormituksesta ja käytettyjen raaka-aineiden ympäristökuormituksesta. Ympäristötehokkuus mitataan prosessien ja tuotteiden tai palvelujen kautta. Ympäristövastuun kehittämiskohteita ja ympäristösuorituskyvyn parantamista voidaan määrittellä ympäristövastuun nelikenttäanalyysin avulla. Sen avulla yritys tunnistaa sisäiset vahvuudet ja heikkoudet ja ulkoiset mahdollisuudet ja uhat. Kun SWOT-analyysi on tehty, voidaan määrittää mittarit, joiden avulla tarkastellaan ympäristövastuun toteutumista. (Pohjola 2003, 67-70.)

Ympäristövastuu tarkoittaa Koiviston (2011, 11) mukaan yritystoiminnassa vastuun kantamista toiminnan aiheuttamista ympäristövaikutuksista noudattamalla ympäristölainsäädäntöä ja viranomaisten määräyksiä. Ympäristövastuu voidaan myös jaotella välittömään ja välilliseen vastuuseen. Välitön vastuu tarkoittaa, että yritys hallitsee toiminnan aiheuttamat ympäristöongelmat ja ympäristöriskit. Yrityksen on käytettävä energiaa ja raaka-aineita kestäväällä tavalla, ja jätteiden ja päästöjen syntymistä on pyrittävä pienentämään. Ympäristövastuullisuuden tavoitteena on, että yritys on tietoinen ympäristövaikutuksista ja sen tavoitteena on ottaa huomioon ympäristönäkökohdat tuotteen ja koko tuotantoprosessin suunnittelussa. Välillinen vastuu liittyy tuotteen käytön ympäristövaikutuksiin. Välillisen vastuun merkitys on lisääntynyt yritysten toimintojen ulkoistamisen myötä. Tämän vuoksi yrityksissä asetetaan vaa-

timuksia yhteistyökumppaneiden ympäristövastuullisuudelle. Yritykset voivat myös osallistua erilaisiin hankkeisiin, joissa edistetään luonnon monimuotoisuutta ja luonnonsuojelua esimerkiksi yhteistyö eri luonnonsuojelujärjestöjen kanssa. (Elinkeinoelämän keskusliiton www-sivut 2006; Jussila 2010, 80–81; Rohweder 2004, 99–100.)

Kuvio 2. Ympäristövastuujärjestelmä (Marttinen, Saastamoinen & Suvanto 2000, 19).

Kuviossa 2 kuvataan oikeudellista ympäristövastuuta, joka voidaan jakaa neljään osa-alueeseen, jotka ovat: tietovastuu, vahingonkorvausvastuu, kunnostusvastuu ja rikosvastuu.

1. Tietovastuu on tärkein ympäristövastuun osa-alue. Sen sisältää ajatuksen siitä, että yrityksen on tiedostettava toiminnasta aiheutuvan ympäristörasitus ja sen aiheuttamasta lainsäädännöstä. Tietovastuun hallinta on edellytyksenä ympäristöjärjestelmien rakentamiselle. Ympäristölainsäädäntö on Suomessa nopeasti muuttuvaa ja useammat yritysten toiminnot tulevat ympäristösäätelyn piiriin. Samalla tietovastuun hallinta on vaikeutunut.
2. Ympäristövahinkovastuu velvoittaa yrityksiä korvaamaan aiheutuneet ympäristöhäiriöt ja –vahingot. Suomessa sovelletaan ympäristövahinkolakia. Ympäristövahinko on tietyllä alueella toiminnasta johtunut vahinko, joka on aiheutunut ympäristön pilaantumisesta, melusta, tärinästä tai muusta muutoksesta. Ympäristövahinkovakuutus täydentää ympäristövahinkolain korvausjärjestelmää.

3. Kunnostusvastuu velvoittaa yrityksen tai kiinteistön omistajan huolehtimaan pilaantuneen ympäristön eli maaperän tai pohjaveden kunnostuksesta tai sen kustannuksista. Tässä sovelletaan ympäristönsuojelulakia.
4. Ympäristörikosvastuu koskee tekoja, jotka ympäristön kannalta ylittävät yhteiskunnan sietorajan. Näitä ovat ympäristöturmelemisrikokset, luonnonsuojelu- ja rakennussuojelurikoksiin ja luonnonvararikokset, mitkä sisältyvät rikoslain 48 lukuun. (Koivisto 2011, 111-114, 119; Marttinen ym. 2000, 17-18.)

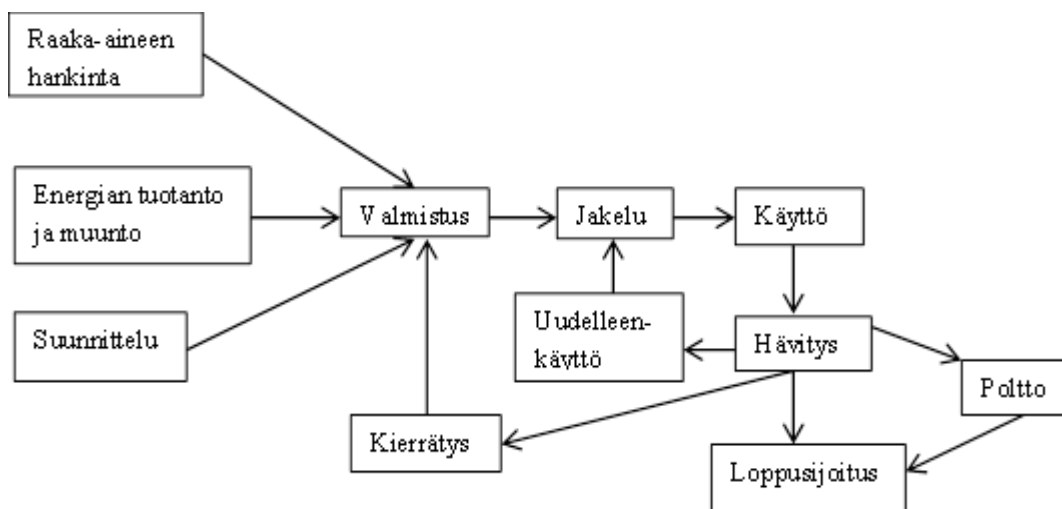
Ympäristölupa perustuu ympäristönsuojelulakiin ja sitä täydentävään ympäristönsuojeluasetukseen. Ympäristölupa tarvitaan ympäristölle vaaraa aiheuttavalle toiminnalle. Elintarvikealalla tällaisia toimintoja lain mukaan ovat elintarvikkeiden ja rehujen valmistus, eläinsuojat ja kalankasvatus. Ympäristöluvassa määrätään yrityksen toiminnan laajuudesta ja päästöistä. Luvan myöntämiseksi on varmistuttava siitä, että yritystoiminta ei aiheuta terveyshaittaa, ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa. (Marttinen ym. 2000, 77-80; Valtion ympäristöhallinnon www-sivut 2012.)

Sidosryhmien, kuten asiakkaiden, tuottajien, rahoittajien ja viranomaisten merkitys on erilainen ympäristövastuun näkökulmasta kuin taloudellisesta näkökulmasta. Eri sidosryhmien merkitys ja laajuus vaihtelevat, jos esimerkiksi verrataan teollisuutta tai vähittäiskauppaa. Yrityksen on mietittävä, mitkä ovat merkittävimmät sidosryhmät ympäristöasioiden ja kriittisyyden perusteella sekä miten viestintä toteutetaan kyseessä olevien sidosryhmien välillä. Sidosryhmät muodostavat viestinnän perusteella kuvan yrityksestä. Vuorovaikutus sidosryhmien kanssa on merkittävää yrityksen menestymisen ja riskienhallinnan takia. Sidosryhmäyhteistyön suunnittelu on tärkeää, koska näin tiedetään sidosryhmien tavoitteet, tarpeet ja odotukset. Sidosryhmäviestintä myös kertoo yrityksen vastuullisuuden toteutumisesta. (Pohjola 2003, 90-93; Rohweder 2004, 200.)

3.2 Ympäristöpolitiikka

Ympäristöpolitiikka sisältää liiketoiminnan ympäristönäkökohdat ja yhteistyömuodot tärkeimpien sidosryhmien kanssa ja se toimii yksityiskohtaisempien tavoitteiden pohjana (Linnanen, Boström & Miettinen 1994, 138; Pohjola 2003, 53). Ympäristöpolitiikan laatiminen ja siihen sitoutuminen on johdon tehtävä. Johdon on järjestettävä resursseja käyttöön niin, että ympäristöasioihin liittyvät tavoitteet voidaan saavuttaa. Johdon tehtävänä on myös kannustaa henkilökuntaa toimimaan ympäristöpolitiikan mukaisesti. Ympäristöpolitiikkaa laadittaessa on otettava huomioon yrityksen omat ympäristönäkökohdat, jotta ympäristöpolitiikasta tulisi yrityksen näköinen. Ympäristöpolitiikka laaditaan pitkäaikaiseksi, mutta sitä on tarvittaessa muutettava. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi yritystoiminnan tai ympäristölainsäädännön muuttuminen. Ympäristöpolitiikasta on tiedotettava henkilökunnalle, koska ympäristöpolitiikka on julkinen ja sen on oltava helposti saatavilla kaikille sidosryhmille. Henkilökunta voi näin työskennellä politiikan mukaisella tavalla. (Pesonen, Hämäläinen & Teittinen 2005, 45-47.)

Elinkaariajattelu on ympäristöpolitiikan perusta. Usein tuotteen elinkaarella tarkoitetaan tuotteen asemaa markkinoilla, joka jaetaan esittelyyn, kasvuun, kypsyyteen ja taantumiaan. Kuitenkin ympäristövastuun näkökulmasta tuotteen elinkaarella tarkoitetaan sen koko elinkaarta raaka-aineesta tuotteen poistoon lopullisesti. Elinkaariarvioinnin (Environmental Life Cycle Assessment) avulla voidaan selvittää tuotteen tai toimintaprosessin koko elinkaaren ympäristökuormitusta ja sen vaikutusta. Elinkaarianalyysin avulla voidaan havaita ne vaiheet, jotka kuormittavat ympäristöä eniten. (Linnanen ym. 1994,110.)

Kuvio 3. Elinkaaren vaiheet. (Linnanen ym. 1994, 111).

Kuviossa 3 tarkastellaan tuotteen eri vaiheita: raaka-aineen hankinnan, energian ja suunnittelun kautta valmistukseen tai jalostukseen, jonka jälkeen kulutus ja käytön jälkeen tapahtuva hyötykäyttö tai loppusijoitus. Jokaisessa elinkaaren vaiheessa käytetään erilaisia panoksia (inputs) esimerkiksi raaka-aineita ja energiaa, mikä aiheuttaa päästöjä ja ympäristökuormitusta (outputs). (Linnanen ym. 1994, 111.)

Elinkaarianalyysi voidaan jakaa neljään vaiheeseen: tavoitteen asettaminen ja rajaus, elinkaari-inventaario, vaikutusten arviointi ja parannusanalyysi. Tavoitteen asettamisessa ja rajauksessa on otettava huomioon ympäristövaikutukset koko elinkaaren aikana ja rajauksen ongelmiin. Inventaariovaiheessa listataan ja lasketaan kaikki ympäristövaikutukset. Tarkoituksena on selvittää prosessien panokset ja tuotokset. Vaikutusarvioinnissa mitä vaikutuksia inventaariovaiheessa kerätyllä tiedolla on ympäristöön. Samalla arvioidaan, mikä ympäristövaikutus on merkittävin, jotta se otetaan huomioon prosesseissa. Parannusanalyysissä arvioidaan tuloksia ja niiden tekijöitä. Elinkaarianalyysin suorittaminen koko laajuudessa ei ole aina mahdollista, tällöin analyysi voidaan kohdentaa vain tiettyyn elinkaaren osaan arvioinnin tavoitteiden mukaan. (Harmaala & Jallinoja 2012, 129-132; Linnanen ym. 1994, 111, 115-116.)

3.3 Ympäristöohjelma

Ympäristöohjelmissa suunnitellaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan yrityksen ympäristöpäämäärien ja ympäristötavoitteiden saavuttaminen. Jokaiselle ympäristötavoitteelle on laadittava suunnitelma eli ympäristöohjelma, koska se on ympäristöjärjestelmän toteuttamisen tae. Suunnittelussa on otettava huomioon ympäristönäkökohdat, lainsäädäntö, yritykset omat resurssit ja sidosryhmien odotukset. Huolellisella suunnittelulla ja toteutuksella saadaan aikaan parempia tuloksia. Ympäristöpäämääriä ja –tavoitteita olisi hyvä tarkastella jatkuvasti, jotta ne olisivat ajan tasalla. Ympäristöohjelma on jatkuva prosessi, koska uusiin käytäntöihin oppiminen vie aikansa ja prosessin aikana ilmenee todennäköisesti kehitettävää. Johdon sitoutuminen ympäristöohjelmaan on tärkeää, koska johto huolehtii tarvittavista resursseista. Johto myös luo yrityksen ympäristöarvot ja kehittää ympäristötietoisuutta sekä motivoi henkilöstöä ympäristövastuullisiin toimintatapoihin. (Asikainen 2006, 107-110; Pesonen ym. 2005, 50-52, 55.)

Ympäristöohjelmaa voidaan suunnitella esimerkiksi taulukko 1:n mukaisesti. Ensin valitaan sopiva osa-alue kohteeksi, jonka jälkeen kartoitetaan lähtötilanne: Mitkä asiat toimivat ja mitkä toisaalta ovat ongelmakohtia. Kolmanneksi mietitään, mitä hyötyjä toiminnan muutoksesta on esimerkiksi ympäristölle tai työpaikalle. Seuraavaksi asetetaan tavoitteet. Tavoitteiden on oltava selkeitä ja mitattavia. Tavoitteiden toteuttamiseksi valitaan tehokkaimmat toimintatavat ja jaetaan vastuut tasapuolisesti. Toteuttaminen ja tavoitteiden seuraaminen suoritetaan aikataulun mukaisesti, ja edistymisestä tiedotetaan. Jatkuvuuden varmistamiseksi toimintatavoista muistutetaan ja tulokset kirjataan esimerkiksi yhteiseen ympäristökansioon. (Asikainen 2006, 108-110.)

Taulukko 1. Esimerkki ympäristöohjelmasta (Mukailtu Pesonen ym. 2005, 52).

Ympäristöpäämäärä	Energiankulutuksen vähentäminen		
Ympäristötavoite	X %:n vähennys sähkönkulutuksessa		
Mittari	kWh		
Toimenpide	Aikataulu	Vastuuhenkilö	Valmistunut
Henkilöstön koulutus	06/2013	M. Metsä	x.x.20xx
Seuranta	laatupäällikkö N.N.		

Tiedottamisella on suuri merkitys ympäristöohjelman toiminnan kannalta. Tiedottamisella voidaan muistuttaa toimintaohjeista ja kannustaa henkilöstöä toimimaan niiden mukaan. Tiedotuksella kerrotaan ympäristöohjelman tavoitteiden saavuttamisesta. Uusille työntekijöille tiedotetaan myös ympäristölähtöisistä toimintatavoista. Henkilöstön lisäksi on tiedotettava myös ulkopuolisille sidosryhmille, koska se osoittaa yrityksen sitoutumista ympäristövastuun parantamiseen. Ympäristöviestinnässä tiedotetaan merkittävimmistä ympäristönäkökohdista. Ympäristöohjelmassa on myös sovittava, kuka vastaa yrityksen ulkopuolelta tuleviin tiedusteluihin liittyen ympäristöasioihin, jotta viestinnästä ei tule asian suhteen yksisuuntaista. (Asikainen 2006, 109-110; Pesonen ym. 58-59.)

3.4 Ympäristöjärjestelmä

Ympäristöjärjestelmiä on erilaisia ja ne toimivat työvälineenä sille, että ympäristövastuullisuudelle asetut päämäärät toteutuvat (Pohjola 2003, 54). Ympäristöhallintajärjestelmät ovat laadunhallintajärjestelmiä, näitä ovat esimerkiksi ISO 14001, EMAS ja WWF:n Green Office –ympäristöohjelma. Järjestelmät rakentuvat jatkuvan parantamisen periaatteelle. Suomen Standardisoimisliitto SFS ry:n mukaan toimiva ympäristöjärjestelmä yhdistää paremmin johtamisen ja toiminnan suunnittelun ympäristöasioihin. Ympäristöjärjestelmän rakentamisesta aiheutuu yrityksille monia etuja, kuten ympäristölainsäädännön noudattamisen varmistaminen, henkilöstön ympäristötietoisuuden paraneminen, riskienhallinnan parantaminen ja ympäristöviestinnän tukeminen. Lisäksi yritys saavuttaa yleensä säästöjä energia-, materiaali- ja jättekustannuksissa. (Koivisto 2011, 125-127; SFS ry:n www-sivut 2012.)

Kansainvälinen standardoimisjärjestö ISO on kehittänyt ympäristöasioihin liittyen ISO 14000 –sarjan. Sen standardit käsittelevät seuraavia aiheita:

- ympäristöjärjestelmät
- ympäristöauditoinnit (ISO 19011)
- ympäristömerkinnät
- ympäristönsuojelun tason arviointi
- elinkaariarviointi
- kasvihuonepäästöjen hallinta
- ympäristöviestintä
- tuotekehityksen ja –suunnittelun ympäristönäkökohdat
- materiaalikustannusten kustannusanalyysi
- termit ja määritelmät
- tuotekohtaiset standardit.

ISO 14000 –sarjan standardit täydentävät toisiaan. Ympäristöjärjestelmä on yleensä perusta muille hallintatyövälineille, mutta niitä voidaan käyttää myös erikseen, jotta ympäristöpäämäärät voidaan saavuttaa. (Pesonen ym. 2005, 15; SFS ry:n www-sivut 2012.)

Ympäristöjärjestelmiä koskevat päästandardit ISO 14001 ja ISO 14004 ovat uusittu vuonna 2004. Lisäksi ISO 14001 –standardin uusiminen on aloitettu vuoden 2012 alussa. Nämä standardit määrittelevät ympäristöjärjestelmän vaatimukset ja antavat ohjeet ympäristöjärjestelmän rakentamiselle ja kehittämiselle. ISO 14001 –ympäristöjärjestelmää voidaan soveltaa missä ja minkä kokoisessa tahansa organisaatiossa toimialasta riippumatta. Keskeistä ympäristöjärjestelmässä on jatkuvan parantamisen periaate ja toiminnan tason on vastattava lainsäädäntöä ja muita määräyksiä. (SFS ry:n www-sivut 2012.)

Kansainvälinen ISO 14001 –standardi määrittelee vaatimukset ympäristöjärjestelmää varten. Se on suunniteltu niin, että sen voi sisällyttää mihin tahansa ympäristöjärjestelmään. Organisaatio laatii toimintapolitiikan, jossa on lakisääteiset ja muut vaatimukset sekä merkittävät ympäristönäkökohdat. Ympäristönäkökohtien on oltava sellaisia, joihin organisaatio voi vaikuttaa. Standardi ei kuitenkaan aseta mittareita ympäristönsuojelutasolle. Standardia soveltava organisaatio kehittää ympäristöjärjestelmäänsä ja toimii määrittelemänsä ympäristöpolitiikan mukaisesti. Soveltamislaa-

juus riippuu ympäristöpolitiikasta, tuotteista ja palveluista ja toimintaympäristöstä. (SFS ry:n www-sivut 2012.)

ISO 14001 –standardi rakentuu viidestä osasta. Alustavassa katselmuksessa organisaatio määrittelee ympäristöasioiden tilan ja toiminnan ympäristövaikutukset. Ympäristöpolitiikassa laaditaan ympäristöpäämäärät, jonka pohjalta tehdään tavoitteet. Ympäristöohjelmassa suunnitellaan, miten asetetut ympäristöpäämäärät ja –tavoitteet saavutetaan käytännössä. Valmiin ympäristöjärjestelmän käytännön toteuttamisessa keskeistä on henkilöstön ja johdon sitoutuminen, koska johto vastaa standardin vaatimusten täyttymisestä ja henkilöstö tarvittavan arviointimateriaalin tuottamisesta auditointia varten. Organisaatio voi rakentaa ympäristöjärjestelmän noudattamatta kaikkia vaatimuksia, mutta jos organisaatio haluaa sertifikaatin, sen on täytettävä kaikki standardin vaatimukset. ISO 14001 –ympäristöjärjestelmäsertifikaatin myöntää auditoinnin jälkeen ulkopuolinen sertifioija. Ympäristöjärjestelmäsertifikaatteja myöntävät sertifiointialan yritykset, joista osa on akkreditoituja. Suomessa FINAS (Mittatekniikan keskus) akkreditoi eli toteaa päteväksi sertifiointialan yrityksiä. (Koivisto 2011, 127-129; Pesonen ym. 2005, 15-17; SFS ry:n www-sivut 2012.)

Kuvio 4. Askeleet EMASiin (Valtion ympäristöhallinnon www-sivut 2012).

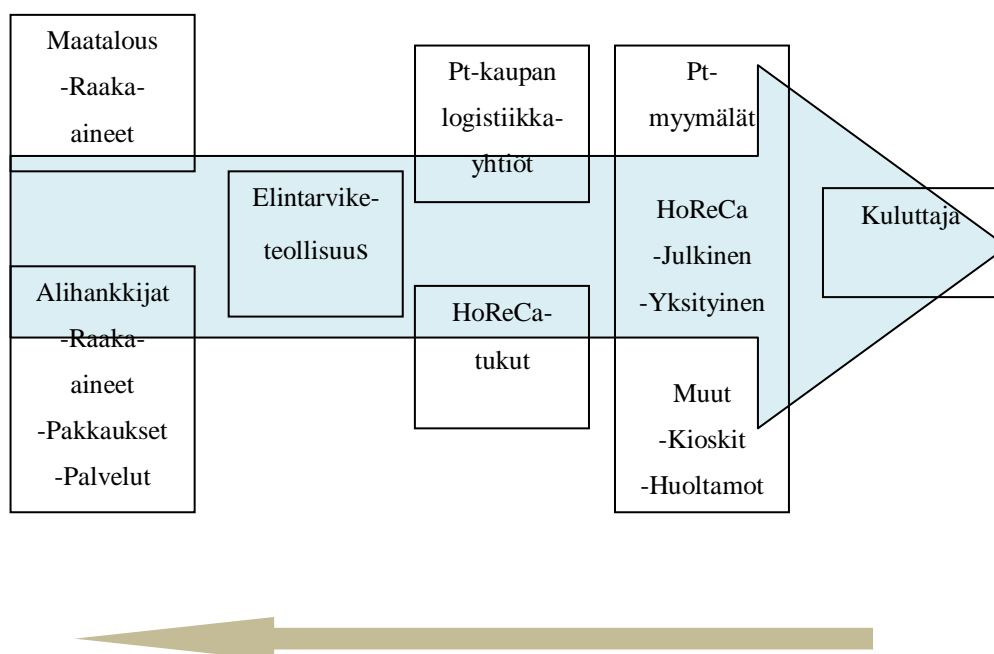
EMAS (the Eco-Management and Audit Scheme) on erilaisille organisaatioille tarkoitettu vapaaehtoinen ympäristöjärjestelmä. Kuviossa 4 havainnollistetaan EMASin mukaisen ympäristöjärjestelmän rakentumista suurimmalta osalta ISO 14001 –standardin pohjalta. EMAS-asetuksen perusteella ympäristöjärjestelmää rakentava organisaatio sitoutuu ympäristölainsäädännön noudattamiseen, ympäristösuojelun tason jatkuvaan parantamiseen sekä ympäristöasioiden julkiseen raportointiin joka kolmas vuosi. Suomen ympäristökeskus vastaa EMAS-rekisteröinnistä. Rekisteröinnissä organisaatio saa käyttää EMAS-logoa, joka toimii kyseisen toimipaikan ympäristömerkkinä. Ympäristöjärjestelmän avulla organisaatio tunnistaa välilliset ja välittömät ympäristövaikutukset. Sen jälkeen organisaatio asettaa päämäärät, tavoitteet ja toimenpiteet haitallisten ympäristövaikutusten vähentämisen saavuttamiseksi. Avoin ympäristöasioiden raportointi seuraa tavoitteiden saavuttamista ja EMAS-selonteon tiedot ovat aina vahvistettuja, joten tietoja voidaan käyttää sidosryhmäviestinnässä. (Valtion ympäristöhallinnon www-sivut 2012.)

ISO 14001 –standardin ja EMAS-asetuksen ero on siinä, että EMAS vaatii julkista ympäristöselontekoa ja ympäristölainsäädännön noudattamista, kun taas ISO 14001 –standardin mukainen ympäristöraportti on vapaaehtoinen ja tavoitteena on ympäristölainsäädännön noudattaminen. EMAS-järjestelmän mukaisessa ympäristöselonteossa organisaatio esittää toimenpiteet ja tavoitteet ympäristövastuun suhteen. Ulkopuolinen arvioija vahvistaa ympäristöselonteon. ISO 14001-standardin mukaisessa järjestelmässä käytetään sisäistä auditointia. (Pesonen ym. 2005, 18; Pohjola 2003, 64.)

4 YMPÄRISTÖJOHTAMISEN OSA-ALUEET ELINTARVIKETEOLLISUUDESSA

4.1 Elintarviketeollisuuden toimijat

Elintarviketeollisuus on neljänneksi suurin teollisuusala tuotannon arvossa mitattuna. Elintarviketeollisuuden päätoimialat ovat elintarvikkeiden valmistus ja juomien valmistus. Kotimaisuusaste raaka-aineissa on noin 80 % ja tuotteet myydään suurimaksi osaksi kotimarkkinoille. Elintarvikealan toimipaikkoja on joka puolella Suomea. Yritysten määrät vaihtelevat tilastoittain. Tilastokeskuksen vuoden 2010 yritystilaston mukaan maassamme oli 1703 yritystä, toisaalta Ruoka-Suomen tilastojen mukaan Suomessa toimii noin 2900 elintarvikealan yritystä. Alalla on paljon pieniä ja keskisuuria yrityksiä ja elintarviketeollisuudessa työskentelee yhteensä noin 32 600 henkilöä. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan yli 250 henkilöä työllistäviä toimipaikkoja oli 22 vuonna 2010. Alle 10 henkilöä työllistäviä toimipaikkoja oli 1459. Alle 5 henkilöä työllistäviä toimipaikkoja on noin 63 %. (Hyrylä 2012, 9, 13.)

Kuvio 5. Elintarvikealan arvoketju (Elintarviketeollisuusliitto 2012).

Elintarviketeollisuusliiton julkaiseman materiaalin kuvio näyttää elintarviketeollisuuden suhteessa muihin toimialoihin. Asiakkaita ovat muut elintarvikealan yritykset, vähittäiskauppa, HoReCa (Hotel, Restaurant, Catering) –alan toimijat sekä kuluttajat. Kaupalla on merkittävä rooli elintarvikeketjun logistiikassa. Suomessa päivittäistavarakauppa ovat ketjuuntunutta ja keskittyntä. Kauppa kehittää menetelmiä ympäristövastuun, tuoteturvallisuuden ja omavalvonnan parantamiseen. HoReCa-alan tukkukauppa on toinen tärkeä osa elintarvikeketjua, vaikka suurin osa elintarvikkeista kulkee vähittäiskaupan kautta. Kuitenkin yksityisten ja julkisten ammatti-keittiöiden raaka-aineet hankitaan tukkukaupasta. HoReCa-ala on myös siinä mielessä merkittävä, koska kodin ulkopuolella esimerkiksi ravintoloissa ja henkilöstöruokaloissa nautittujen aterioiden määrä on kasvamassa. Arvoketjussa kuluttajat vaikuttavat asettamalla odotuksensa alkutuottajille tuotteiden suhteen. (Elintarviketeollisuusliitto 2012.)

Maailmanmarkkinat vaikuttavat elintarvikealalla myös Suomessa. Raaka-aineiden ja energian hinnanvaihtelu vaikuttavat kustannuksiin. Kustannuksia nostavat erityisesti viljojen ja polttoaineiden hinnan nousu. Kasvaneet kustannukset siirtyvät viiveellä valmiin tuotteen hintaan. Vaikka elintarvikealaa pidetään kasvavana alana, yritysten on kotimarkkinoiden lisäksi pyrittävä tuotteiden vientiin. Merkittävimpiä vientimaita ovat Venäjä ja Ruotsi. Lisäksi kasvua pyritään saavuttamaan lähi- ja luomuruokaan erikoistumalla sekä kehittämällä ruokamatkailua Suomessa. Elintarviketeollisuuden investointien arvo on lisääntymässä. Näin voidaan vastata kuluttajien ja muiden asiakkaiden odotuksiin ja tarpeisiin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012.)

Hyrylä (2012, 64) on laatinut elintarvikealalle SWOT-analyysin. Vahvuuksina hän näkee esimerkiksi monipuolisen yrityscentän, ammattitaidon, logistiikka ja kotimaiset raaka-aineet. Heikkouksia ovat pienien yritysten kehitysmahdollisuudet, pienet kotimarkkinat ja alan huono houkuttelevuus. Mahdollisuuksina nähdään muun muassa erikoistuminen, tutkimus ja kehitys, kansainvälistyminen ja yhteistyö toimialojen välillä. Uhat ovat imagon huonontuminen, kasvava tuonti ja kustannusten kohoaminen.

4.2 Liiketoiminta ympäristöjohtamisen näkökulmasta

Elintarviketeollisuuden näkökohtia ympäristövastuullisuuden suhteen ovat kasvihuonepäästöt, luonnonvarojen säästö, veden käyttö ja jätevedet, raaka-aineiden hankinta ja eläinten hyvinvointi. Elintarviketeollisuudella on kaupan lisäksi myös vastuu kuluttajien terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä erilaisten kuluttajaryhmien mukaisesti, mikä näkyy esimerkiksi erilaisten terveysvaikutteisten elintarvikkeiden lisääntymisenä. (Harmaala & Jallinoja 2012, 240-241.)

Merkittävin ympäristötekijä ovat kasvihuonepäästöt, joiden lisäksi maatalouden tuottamat ravinteet rehevöittävät vesistöjä. Kasvihuonepäästöjen syntymistä voidaan vähentää tehostamalla energiankäyttöä, joka elintarviketeollisuuden merkittävimpiä kehittämiskohtia ympäristön kannalta. Energiankulutus vaihtelee riippuen toimialasta ja erilaisista tuotantoprosesseista. Suurimmat energian kulutusta vaativat kohteet liittyvät veden käyttöön. Elintarviketeollisuudessa tarvitaan vettä tuotannon eri vaiheissa, koska muun muassa tuotantoprosesseihin liittyvät hygieniavaatimukset ovat tiukoja sekä jäähdytysvettä tarvitaan tuotantoprosessin eri vaiheissa. (Itämeri TV-sarja 2012; Vainikainen 2010, 5.)

Veden kulutuksen lisäksi, elintarvikeketjun logistiikka, kuten kuljetukset ja varastointi, kuluttavat energiaa. Kuljetuksien ympäristövaikutukset liittyvät hiilidioksidin ja pakokaasupäästöihin, sekä melu- ja värinähaittoihin. Kuljetuksien ympäristövaikutuksia voidaan vähentää parantamalla kuljetusten täyttöastetta ja reittisuunnittelua sekä uusimalla ajokalustoa ja suosimalla taloudellista ajotapaa. Varastoinnin ympäristövaikutukset ovat sähkön, lämmön ja veden kulutus. Logistiikan ympäristövaikutuksia voidaan myös vähentää kehittämällä kuljetusyksiköitä ja parantamalla varastonkiertoa, millä voidaan vähentää varastoinnin tarvetta. (Elintarviketeollisuusliitto ry ETL 2005, 18.)

Jätteiden asianmukaisella käsittelyllä voidaan säästää luonnonvaroja ja raaka-aineita, millä on suora vaikutus ympäristöön. Elintarvikealan tuottamat jätteet koostuvat eläin- ja kasvisperäisistä jätteistä sekä mineraalijätteestä. Jätteitä hyödynnetään raaka-aineina, rehun valmistuksessa ja biopolttoaineena tai sen valmistamisessa. Pakkaus suunnittelulla ja pakkausmateriaalien valinnalla voidaan vaikuttaa pakkausjät-

teen määrään ja raaka-aineiden tarpeeseen. Elintarvikealalla pakkaukset ovat suurimmalta osalta kierrätettäviä tai uudelleenkäytettäviä (esimerkiksi juomapullot) ja uudelleenkäyttöaste on yli 80 %. Toimiva pakkaus suojaa tuotetta pilaantumiselta ja vähentää elintarvikehävikin syntymistä ja näin myös jätteen määrää. Pakkauksessa annetaan myös tietoa oikeasta säilytyksestä ja hävittämisestä käytön jälkeen. (Vainikainen 2010, 7-9.)

Ympäristö- ja laatuasiat liittyvät toisiinsa monessa kohtaa elintarvikeketjua. Tämän vuoksi suomalaiset elintarvikealan toimijat muodostavat Laatuketjun, joka kattaa koko elintarvikeketjun alkutuotannosta kauppaan ja kuluttajiin. Laatuketju pohjautuu Ruokaketjun toimenpideohjelmaan, joka on hyväksytty vuonna 2011. Laatuketjun tarkoituksena on toteuttaa vastuullista yritystoimintaa ja valvoa laatua. Lisäksi tarkoituksena on kotimaisen tuotannon edistäminen ja raaka-aineiden saatavuuden varmistaminen. Elintarviketeollisuuden osalta panostetaan henkilöstöön, tuotantohygieniaan ja ympäristökuormituksen vähentämiseen. Laadun takeena pidetään turvallisia raaka-aineita, tuotteen jäljitettävyyttä ja tuotekehitystä. Elintarviketeollisuuden on panostettava laatuun, sillä kuluttajat, asiakkaat ja viranomaiset asettavat omat vaatimuksensa kokonaislaadulle. Lisäksi liiketoiminnan kannalta maine laadun suhteen on tärkeä, koska menetettyä mainetta ja luottamusta on hyvin vaikea korjata. (Elintarviketeollisuusliitto ry ETL 2005, 8; Laatuketjun www-sivut 2012.)

Elintarvikkeiden laatutekijöitä ovat esimerkiksi aistittavuus, ravitsemukselliset ominaisuudet, turvallisuus, käyttömukavuus ja tuotantoketjun toiminta. Osa laatutekijöistä on selkeästi mitattavia, kuten esimerkiksi raaka-aineiden ja valmiiden tuotteiden ominaisuudet. Osa laatutekijöistä on taas henkilökohtaisen laatumielikuvien rakentamista ja ostopäätöksiin vaikuttavia tekijöitä, kuten maku, ulkonäkö ja pakkauksen ulkomuoto. (Forsman-Hugg ym. 2006, 17.)

Laadun suhteen tuoteturvallisuus on merkittävimpiä laatutekijöitä elintarvikeketjussa, jonka toiminnan lähtökohtana on tuotteiden turvallisuus, terveellisyys ja puhtaus. Hygieniariskit liittyvät suurimmaksi osaksi ketjun alkupäähän: tuotantoon, valmistukseen ja kuljetuksiin. Kun taas turvallisuus- ja laatuavoitteet liittyvät elintarvikkeiden lisäksi lannoitteisiin, rehuihin ja kasvinsuojeluaineisiin. Lainsäädännöllä ja laatujärjestelmillä valvotaan laatua ja turvallisuutta. Tutkimuksen ja tuotekehityksen

avulla kehitetään käytettävyydeltään tarkoituksenmukaisia tuotteita ja pakkauksia. Tuoteturvallisuuteen liittyy myös eettinen laatu, johon on sidoksissa koko tuotantoketju. Eettisellä laadulla tarkoitetaan tuotteen jäljitettävyyttä, kuluttajan vastuuta kestävistä kehityksestä ja eläinten hyvinvointia. Eettisen laadun merkitys näkyy luomuja lähiruuan kysynnän kasvuna sekä alkuperämerkintöjen säätelyssä. (ETL ry 2005, 24-25; Husu-Kallio 2008, 88.)

Kuluttajat asettavat vaatimuksia ruuan eettiselle laadulle. Tämän vuoksi monet suomalaiset elintarvikealan yritykset pyrkivät kehittämään liiketoimintaansa panostamalla lähiruoka- ja luomutuotantoon. Lähiruoka voidaan määritellä paikalliseksi ruuantuotannoksi ja –kulutukseksi, joka käyttää oman alueen raaka-aineita, ja vaikuttaa paikalliseen talouteen, työllisyyteen ja ruokakulttuuriin (Kurunmäki, Ikäheimo, Syväniemi & Rönni 2012, 25). Lähiruokaa pidetään usein ympäristölle parempana vaihtoehtona esimerkiksi kuljettamisen tarpeen vähenemisenä ja alkuperän tunnettuuden paranemisen takia. Tauriainen mukaan (2008, 81) lähiruuan käytön lisääntyminen ei vähennä merkittävästi ympäristökuormitusta, mutta ympäristökuormitus vaikuttaa lähempänä, jolloin ympäristönäkökohdat tulevat paremmin esille. Kuluttajan kannalta lähiruoka on turvallisuuden kannalta hyvä, koska elintarvikeketju on lyhyt ja sen toimijat voivat olla tuttuja. Palautteen antaminen ja valvonta on myös helpompaa. (Husu-Kallio 2008, 89.)

Luomutuotannon periaatteena on tuottaa tuotteita tuotantomenetelmillä, jotka eivät ole haitallisia ympäristölle. Lisäksi tuotantomenetelmät eivät haittaa ihmisten, kasvien tai eläinten hyvinvointia ja terveyttä. Tuotteita, jotka ovat valmistettuja luonnollisista raaka-aineista, voidaan kutsua luomuelintarvikkeiksi. Luomuelintarvikkeen maataloudesta peräisin olevista raaka-aineista vähintään 95 % on oltava luomua. Raaka-aineiden tuotannossa voidaan käyttää vain tiettyjä aineita tuholaistorjuntaan ja peltojen lannoitukseen. Valmistuksessa sallittujen lisäaineiden määrää on rajoitettu, joten esimerkiksi keinotekoiset väriaineet ja makeutusaineet on kielletty. Suomessa luomuelintarvikkeiden saatavuutta haittaavat pieni tuotantomäärä. Esimerkiksi luomumaitoa menee tavanomaisesti tuotetun maidon sekaan, koska luomumaidon kerääminen vaatii tarpeeksi tuottajia, jotta luomumaitoa voidaan kerätä erikseen. (Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran www-sivut 2012; Tauriainen 2008, 83-84).

Suomessa elintarvikkeiden laatua ja turvallisuutta valvoo Elintarviketurvallisuusvirasto Evira. Vastuu laadunvalvonnasta on siirtynyt enemmän elintarvikkeiden tuottajille ja painopiste on virheiden ennalta ehkäisyssä. Elintarvikelaki edellyttää elintarvikealan yrittäjältä omavalvontasuunnitelman. Suunnitelman on oltava kirjallinen ja sitä on toiminnan muuttuessa päivitettävä. Yrityksen omavalvontaa seuraa valvontaviranomainen, joka on esimerkiksi kunnan terveystarkastaja. Omavalvonta on yrityksen itsenäistä, jatkuvaa ja järjestelmällistä elintarvikkeisiin liittyvää valvontaa. Näin varmistetaan, että tuotteet ovat elintarvikesäädösten mukaisia. Omavalvonnan tarkoituksena on, että tuotantoon ja tuotteisiin liittyvät riskit tunnistetaan ja niiden välttämiseksi laaditaan toimintaohjeet. Omavalvonnassa tarkkaillaan muun muassa raaka-aineiden ja elintarvikkeiden laatua, lämpötiloja ja työvälineiden ja -koneiden puhtautta. Toteutuksesta on pidettävä kirjaa, jotta valvojalle voidaan esittää omavalvontasuunnitelman toteutuminen. (Eviran [www-sivut](http://www.evira.fi) 2012.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen suorittaminen

Tutkimuksen tutkimusasetelma oli kuvaileva, koska tutkimuksen tavoitteena on ympäristöjohtamista tietyllä teollisuuden alalla. Kuvailevassa tutkimuksessa on selkeä tutkimusongelma ja tiedonkeruu ja analysointi on tarkkaan määritelty. Tutkimusote oli kvalitatiivinen. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen ja kohdetta tutkitaan kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivinen tutkimus valittiin, koska tulokset eivät ole mitattavia ja tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla nykyistä tilannetta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillistä on, että tieto kerätään todellisissa tilanteissa käyttämällä apuna havaintoja ja keskusteluja. Lisäksi käsiteltävät tapaukset ovat ainutlaatuisia ja niitä analysoidaan sen mukaan. Perusjoukko muodostuu valitsemalla eikä satunnaisotannalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152-155.)

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin henkilökohtaista lomakehaastattelua. Haastattelurunko löytyy liitteestä 1. Lomakehaastattelu valittiin tutkimuksen aiheen ja tavoitteiden perusteella. Haastattelutilanne on vuorovaikutustilanne, jonka ihanteena on, että haastattelija saa luotettavaa tietoa, haastattelija tuntee roolinsa ja motivoi haastateltavaa. Haastattelun avulla voidaan luoda tilanne, jossa haastateltava henkilö tuo esille ajatuksiaan vapaasti. Vastauksia voidaan selventää ja syventää sekä haastattelun tuloksia voidaan käsitellä laajasti. Tutkimushaastattelun avulla saatavaa tietoa voidaan käyttää, jos tieto on varmistettu tieteellisillä menetelmillä. Tutkimushaastattelu jaetaan eri lajeihin sen mukaan, kuinka tarkasti haastattelutilanne on säädelty. Tässä työssä käytetty haastattelumuoto, lomakehaastattelu, tapahtui lomaketta apuna käyttäen. Lomakkeessa kysymysten muoto ja järjestys on ennalta määrätty sekä kysymyksillä pitäisi olla sama merkitys kaikille haastateltaville. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 42-45; Hirsjärvi ym. 2004, 194-197.)

Tutkimus oli otantatutkimus, jonka perusjoukon muodostivat suomalaisissa elintarvikealan yrityksissä toimivat ympäristöasioista vastaavat henkilöt. Kysymyslomake

suunniteltiin käsitteellisen viitekehyksen ja tutkimuksen tavoitteiden pohjalta. Kysymyksiä laadittaessa mietittiin, mitä tällä opinnäytetyöllä tutkitaan ja miten siihen saataisiin mahdollisimman kattavasti vastauksia. Kysymysten tarkoituksena oli saada haastateltava kuvailemaan aihetta laajemmin ja, että aiheeseen liittyvät asiat käsitellään loogisessa järjestyksessä.

5.2 Aineiston keruu ja analysointi

Tutkimusta varten valikoitui kolme esimerkkiyritystä elintarviketeollisuudesta: Kivikylän Kotipalvaamo Oy, Osuuskunta Satamaito ja Raisio Oyj. Haasteltaviin otettiin yhteyttä puhelimitse ja sähköpostitse. Puhelimitse pohjustettiin opinnäytetyön aihetta ja tavoitteita. Haastatteluajankohdat sovittiin ja kysymyspohja lähetettiin etukäteen sähköpostitse. Haastattelut suoritettiin kysymyslomaketta apuna käyttäen henkilökohtaisilla yksilöhaastatteluilla yritysten tiloissa helmi-maaliskuun 2013 aikana. Haastattelut tehtiin rauhallisessa ympäristössä ja ne sujuivat ilman häiriötekijöitä sekä aikaa oli riittävästi. Haastateltavilta saatiin käyttöön opinnäytetyötä varten myös muuta yrityksen teettämää ympäristöasioihin liittyvää materiaalia. Haastattelut nauhoitettiin digitaalisesti, jotta haastattelutilanteeseen voitiin keskittyä ilman suurempia taukoja. Haastattelun jälkeen nauhoite litteroitiin tutkimusaineistoksi, joka on tekijän omassa hallussa.

Aineiston analysoinnin lähtökohtana oli selvittää yrityskohtaisesti niiden nykytilanetta ympäristöasioiden kannalta sekä vertailla niiden näkemyksiä keskenään. Analysointia on tehty jo teoriaosuuden materiaalin käsittelyssä, jotta nähtiin tiedon sopivuus tähän työhön. Aineistoa analysoidessa otettiin huomioon, että aineisto on kerätty haastatteluilla. Haastatteluissa tulivat esille haastateltavien näkemykset, joten aineistoa tulkittiin haastateltavien kertoman ja painotusten mukaisesti. Muuta kirjallista materiaalia sovellettiin haastatteluaineiston mukaisesti. Analysoinnin tavoitteena oli, että teoriaosuus ja tutkimusosuus tukevat toisiaan ja ovat yhteensopivia. Tutkimustuloksissa pyrittiin esittämään asiat teemallisissa kokonaisuuksissa, joiden avulla voitiin tehdä johtopäätöksiä.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksissa pyritään arvioimaan sen luotettavuutta, koska luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Tulokset ovat reliabeleita esimerkiksi tilanteessa, jossa kaksi eri tutkijaa pääsevät samaan tulokseen tai tiettyä henkilöä tutkitaan eri tutkimuskerroilla ja päästään samaan tulokseen. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa siis, että tulokset eivät ole sattumanvaraisia. Validius tarkoittaa sitä, että onko valittu tutkimusmenetelmä oikea mittaamaan tutkittavaa asiaa. Validiutta arvioidaan, koska tutkija voi käsitellä tuloksia väärin, esimerkiksi tilanteessa, jossa kysymyslomakkeen kysymykset on käsitetty vastaajien taholta väärin. Laadullisessa tutkimuksessa validius merkitsee kuvauksen, selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta. Luotettavuuteen voidaan vaikuttaa selostamalla tutkimuksen toteuttamisen kaikki vaiheet lukijalle. Tutkimuksen tulosten tulkinnassa on selvitettävä perustelut päätelmille. (Hirsjärvi ym. 2004, 216-218.)

Tutkimustuloksissa virheitä voi tapahtua tutkimusmateriaalin tulkinnassa, tietojen yhdistelyssä ja painotuksissa. Haastattelumateriaalin käsittelyssä voi tapahtua väärin ymmärryksiä. Tätä riskiä voitiin vähentää nauhoittamalla haastattelut. Tutkimustulokset pysyvät samoina, jos haastateltavat henkilöt ja kysymykset ovat samoja ja seuraava tutkimus tehdään lyhyessä ajassa tästä tutkimuksesta. Tutkimusmenetelmä valittiin tämän opinnäytteen tavoitteiden mukaan. Lomakehaastattelun kysymykset on asetettava ja haastateltavat on valittava niin, että tarpeellinen tieto tuloksien saamiseksi saadaan. Teoriaosan ja tutkimustulosten on oltava yhdenmukaisia ja tuettava toisiaan, jotta tutkimus luotettava. Tutkimuksen edetessä teoriaosaa ja tutkimustuloksia vertailtiin keskenään, jotta ne tukisivat toisiaan.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Elintarviketeollisuusyrityksien näkemyksiä ympäristövastuusta

6.1.1 Kivikylän Kotipalvaamo Oy

Kivikylän Kotipalvaamo Oy on satakuntalainen liha- ja siipikarjatuotteita valmistava yritys. Päätuotteita ovat makkarat ja palvilihat tuotteet. Yrityksen toimipaikat sijaitsevat Rauman Lapissa ja Huittisissa. Lisäksi Kivikylän Kotipalvaamo osti HK-Scanin lihanjalostuslaitoksen tammikuussa 2013. Tuotantolaitoksissa lihaa leikataan, palvataan ja jalostetaan myytäväksi. Vuonna 2011 Kivikylän Kotipalvaamo työllisti 168 henkilöä ja liikevaihto oli 31,1 miljoonaa euroa. Tehtaanmyymälöiden lisäksi yrityksellä on omia myyntiautoja ja palvelutiskejä Satakunnan alueen päivittäistavarakauppojen yhteydessä.

Kivikylän Kotipalvaamossa ympäristöasiat kiinnittyvät jokapäiväiseen toimintaan. Ympäristölle haitallisia onnettomuuksia ei ole sattunut. Kivikylän Lapin toimipisteelle on tehty ympäristökatselmus Satafoodin toimesta, joka on julkaistu vuonna 2004. Kaatopaikkajätteen määrä on suhteessa vähäistä ja hävikkiä syntyy vähän tuotantoprosesseissa.

Ympäristöjohtamisen suhteen lihanjalostusalan erityispiirre on eläinperäisen jätteen syntyminen ja sen asianmukainen käsittely. Jos eläinperäistä jätettä säilytetään tai käsitellään väärin, riski tautien leviämiseksi kasvaa. Eläinperäiset jätteet jaetaan kolmeen eri riskiluokkaan. TSE -riskiainesta sisältävät osat ovat vaarallisinta 1-riskiluokan jätettä, ja siasta ja siipikarjasta peräisin olevat osat ovat 2- tai 3-riskiluokan jätettä. Näille jätteille on annettu ohjeet käsittelylle ja varastoinnille riskiluokan mukaan. Kivikylässä syntyy lähinnä naudan leikkuussa TSE-vaarallisia luita ja muut jätteet ovat 3-riskiluokan jätettä. Luut ja muut ruhon osat kerätään erillisiin jäteastioihin. Honkajoki Oy käsittelee laitoksellaan eläinperäiset jätteet. Syntyvää ainesta voidaan käyttää raaka-aineena kemianteollisuudessa ja luulihajauhona.

Pakkausjätteet muodostuvat lähinnä muoveista ja paperista. Pakkausjätteet poltetaan omassa polttouunissa. Polttaminen nähdään käytännöllisimpänä tapana hygienian vuoksi ja pakkauksia ei voida kierrättää niissä olevan lihasnesteen vuoksi. Tuotantolaitoksen sijainnin vuoksi ei ole myöskään järkevää hankkia erillistä jätteenkuljetusta, koska myös kuljetukset aiheuttavat päästöjä ja myös kustannuksia. Palvauksessa syntyvät rasva ja muut nesteet kerätään umpisäiliöihin, jotka tyhjenetään säännöllisesti, minkä jälkeen neste toimitetaan raaka-aineeksi biokaasulaitokseen.

Vettä kuluu tuotantoprosesseissa, laitteistojen pesuissa ja saniteettitiloissa. Runsas vedenkulutus johtuu hygienian kannalta tärkeistä pesuista. Lihanjalostuksessa jätevesi sisältää rasvaa, joka ei saa joutua jätevedenpuhdistamolle. Tämän vuoksi leikkaus- ja palvaustilojen vesi johdetaan rasvanerotuskaivon kautta, josta rasva erotetaan erikseen säiliöön talteen otettavaksi.

Ympäristöasiat nähdään tärkeinä imagon kannalta. Maaseudulla ympäristö otetaan huomioon kaikessa toiminnassa, koska ympäristövaikutukset huomattaisiin nopeasti. Jos esimerkiksi jätteiden käsittely hoidetaan huonosti, seuraukset haittaavat kaikkia lähistöllä.

Ympäristöjohtaminen sulautuu Kivikylän Kotipalvaamossa muuhun johtamiseen. Yrityksessä ei ole käytössä esimerkiksi standardiin perustuvaa ympäristöjärjestelmää, mutta jokaiselle tuotantolaitokselle, myymälälle, palvelutiskille ja myymäläautille on laadittu omavalvontasuunnitelma. Omavalvontasuunnitelman mukaan raportoitavat asiat liittyvät myös ympäristöasioihin esimerkiksi jätteen käsittelyn ja tuoteturvallisuuden suhteen. Henkilöstöä perehdytetään työsuhteen alkuvaiheessa ympäristöasioihin muiden työhön liittyvien asioiden ohessa. Koska toiminta nähdään pienimuotoisena niin sanottuun savupiiputeollisuuteen nähden, ympäristöasiat sulautuvat osana muuhun vastuulliseen yritystoimintaan luontevasti. Yrityksessä on pohdittu, viestittäisiinkö kuluttajille energiankulutuksesta tuotepakkauksissa, mutta vielä siihen ei ole lähdetty.

Kivikylän Kotipalvaamossa ympäristöasioista vastaa toimitusjohtaja. Kaikessa toiminnassa on muistettava vastuullisuus, jotta ongelmatilanteita ei syntyisi. Yrityksessä ei haluta nimetä tiettyä vastuuhenkilöä, koska silloin voitaisiin ajatella, että vastuu

ympäristöasioista on vain tietyllä henkilöllä. Ajatuksena on, että koko henkilökunta vastaa omalla toiminnallaan. Mahdollisessa ongelmatilanteessa toimitusjohtajan tehtävänä on selvittää ja ratkaista asia.

Ympäristönäkökohtia huomioidaan eri tavoilla jokapäiväisessä yritystoiminnassa. Käytettävä liha ostetaan sopimustiloilta ja näin myös tiedetään tarkasti, mistä liha on peräisin. Yritys hoitaa itse raakalihan ja valmiiden tuotteiden kuljetuksen. Kuljetuksia pyritään yhdistämään. Yrityksessä on huomattu, että ottamalla ympäristönäkökohdat huomioon voidaan saavuttaa myös säästöjä. Säästäväisyyttä ajatellaan myös muissa toiminnoissa. Palvisaunoissa lämmönlähteenä käytetään leppähalkoa, mistä ei aiheudu ympäristölle haittoja.

Kivikylän Kotipalvaamolla ei ole suunnitelmaa ympäristöviestintään. Tärkein sidosryhmä viestinnän kannalta ovat kuluttajat. Yritys käyttää viestintävälineinä kotisivujaan ja sanomalehtiä.

6.1.2 Osuuskunta Satamaito

Osuuskunta Satamaito on meijerituotteita valmistava yritys. Toimipaikka sijaitsee Porissa. Toiminta-ajatuksena on maidontuotannon kehittäminen, raakamaidon jalostus ja valmiiden tuotteiden markkinointi. Osuuskunnan omistajat koostuvat Satakunnan alueen maidontuottajista. Toimintaa Satamaito nimellä on ollut vuodesta 1982, mutta meijeritoiminta Porissa on alkanut vuonna 1902. Vuonna 2011 liikevaihto oli noin 33,1 miljoonaa euroa ja henkilöstömäärä oli 47.

Osuuskunta Satamaito pohjaa ympäristöasioidensa hoitoa laadunhallintajärjestelmässä, joka on laadittu ISO 14001 –standardin periaatteiden mukaiseksi. Standardista on valittu osa-alueet, jotka palvelevat parhaiten meijeritoimintaa. Laadunhallintajärjestelmää päivitetään tällä hetkellä.

Ympäristöasioita pidetään tärkeinä, koska ympäristöstä huolehtiminen on luonteva osa vastuullista toimintaa. Ympäristöasioiden vastuullinen hoitaminen ja taloudelliset

säästöt kulkevat usein käsi kädessä. Satamaito ei näe, että elintarviketeollisuusyritys tarvitsisi erityistoimenpiteitä ympäristöjohtamisen suhteen, sillä laki ja asetukset ovat samoja mille tahansa teollisuusyrittäjälle. Toisaalta imagoasiat on otettava huomioon, kun tuotteita valmistetaan suoraan kuluttajille. Yleisesti voidaan sanoa, että jos yritystoiminnassa ei ole huomauttamista, myös ympäristöasiat ovat hyvin hoidettu. Satamaito ei aseta tuottajilleen tai muille yhteistyökumppaneille erityisiä vaatimuksia ympäristövastuullisuuden suhteen. Lait ja säädökset ohjaavat myös tuottajien toimintaa. Tiloilla käyvien tuotantoneuvojen tehtäviin kuuluvat osaksi myös ympäristöasioista kertominen. Tuotantoneuvojat kertovat esimerkiksi, miten virheellinen maito, jota ei voi meijeriin toimittaa, voidaan toimittaa lannoitteen valmistukseen.

Ympäristöasiat näkyvät johtamisessa niin, että ne on otettu osaksi laadunhallintajärjestelmää. Satamaidon johto on sitoutunut kehittämään toimintaa ympäristöystävällisempään suuntaan muun muassa raaka-aineiden ja energian käyttöä tehostamalla. Yrityksessä ei ole ympäristöasioista vastaavaa henkilöä. Näitä tehtäviä on jaettu eri osastoille. Tuotannon puolella voidaan suunnitella toimintaa niin, että raaka-aineen ja energian käyttö on tehokasta. Tekniikkaa voidaan hyödyntää ketjun eri vaiheissa esimerkiksi lämpöenergian talteenotossa ja kierrätyksessä. Tehtäviin kuuluvat myös vedenkulutuksen ja jäteveden laadun mittaaminen, hävikin minimointi ja sivutuotteiden käsittelyn järjestäminen.

Yrityksen ympäristönäkökohtia ovat käyttö- ja jäteveden määrä ja laatu, energian kulutus ja jätteiden käsittely. Tuotannossa ei käytetä ympäristölle vaarallisia aineita. Tuotannossa pesut vievät paljon vettä ja energiaa, koska pesujen on oltava riittäviä, jotta tuotteiden laatu on korkea. Tuotannon suunnittelulla voidaan vaikuttaa ympäristökuormituksen vähentämiseen ottamalla huomioon sopiva veden lämpötila ja pesuaineet. Jäteveden laatua seurataan säännöllisesti mittaamalla, mitä myös viranomaiset edellyttävät. Jätteitä pystytään hyödyntämään monella tavalla. Maidon sivutuotteista jalostetaan rehua ja lannoitteita, biojätteet toimitetaan biojätelaitokselle ja pakkaus-pahveja voidaan kierrättää. Koska raaka-aineen hankinta, jalostus ja valmiiden tuotteiden kulutus tapahtuu pääosin Satakunnan alueella, kuljetusmatkoista ei kerry niin suurta ympäristökuormitusta verrattuna valtakunnallisesti toimivaan elintarviketeollisuusalan yritykseen.

Osuuskunta Satamaito käyttää ympäristönhallintajärjestelmänä ISO 14001 –standardia. Yritys ei ole hakenut sertifikaattia, koska ei ole nähnyt sitä vielä tarpeelliseksi. Yritys on ottanut standardista käyttöön ne osa-alueet, jotka tukevat meijeritoimintaa. Tällä hetkellä yritys päivittää järjestelmää. Ympäristöjärjestelmän lisäksi yritys laatii vuosittain ympäristöohjelman, jonka päämäärät ja tavoitteet vaihtelevat. Sen toteutumista valvoo tuotekehitys- ja laatu päällikkö. Satamaidossa nähdään, että ympäristöohjelman päämäärät ja tavoitteet on asetettava realistisesti ja päämäärän saavuttamiseksi on varattava tarpeeksi aikaa. Toimintatapojen muutokset voidaan nähdä ympäristötekona, mutta niillä saadaan myös muita hyötyjä esimerkiksi säästöjen suhteen. Ympäristöasioita ei voida erottaa muista toiminnoista. Ympäristövastuu liittyy yritysvastuuseen yleensä, joten toimenpiteiden on oltava liiketoiminnalle sopivia.

Satamaidolla ei ole ympäristöviestintäsuunnitelmaa. Viestintä koostuu lähinnä sisäisestä viestinnästä organisaation sisällä ja omistajille. Viestintävälineenä toimivat tiedotteet ja vuosikertomus. Yhteistyötä tehdään Porin kaupungin ja muiden viranomaisten kanssa.

6.1.3 Raisio Oyj

Raisio Oyj on kasvipohjaisia elintarvikkeita valmistava kansainvälinen yhtiö. Raisio Oyj on perustettu vuonna 1939 ja toimintaa on tällä hetkellä 10 maassa. Päämarkkina-alueet ovat Suomi, Iso-Britannia, Ruotsi, Venäjä, Ukraina, Puola, Viro ja Tseki. Päätuotteet ovat viljapohjaiset elintarvikkeet, kasviöljyt, bioenergia, rehut ja rehuvalkuainen. Vuonna 2012 Raisio-konserni työllisti noin 1900 henkilöä ja liikevaihto oli 584,1 miljoonaa euroa. Tiedot Raision ympäristöjohtamisesta on koottu yhtiön vuosikertomuksista. Raisio Oyj sisällyttää vuosikertomukseensa yritysvastuuraporttinsa, joka julkaistaan yhtiön www-sivuilla.

Raision vuosikertomuksen mukaan, yhtiö on sitoutunut kantamaan vastuuta ympäristöasioissa. Se on laatinut laatu-, ympäristö-, terveys- ja turvallisuuspolitiikan. Lisäksi on määritelty linjaus geenimuuntelulle ja eläinkoeperiaatteet. Raisio on kehittänyt merkit, jotka kertovat tuotteen hiilijalanjäljestä sekä kokonaisvedenkulutuksesta. Pa-

hoja ympäristövahinkoja ei ole Raision tuotantolaitoksilla sattunut. (Raisio Oyj 2012.)

Koska Raisio on kansainvälinen yhtiö elintarviketeollisuudessa, se joutuu eri maissa toimiessaan ottamaan huomioon paikallisen lainsäädännön myös ympäristöjohtamisen suhteen. Muita elintarvike- ja rehuteollisuuden erityispiirteitä yhtiön mukaan ovat energia- ja materiaalitehokkuuden parantaminen ja hygieniavaatimukset. Nämä asiat liittyvät suoraan yritystoiminnan aiheuttamiin ympäristövaikutuksiin.

Yhtiö pitää ympäristöasioita tärkeinä, koska ympäristökuormituksen huomioiminen on tärkeä osa toimintaa. Ympäristöasioiden hoitoa kehitetään jatkuvasti investoimalla ja toimintatavoilla. Raisio-konserni tiedostaa, että kansainvälisen elintarvikeyritysten on huomioitava kestävä ruokaketju, sillä siihen vaikuttavat väestönkasvu ja ilmastomuutos.

Ympäristöasioiden johtamisen suhteen Raisiossa on tapahtunut muutoksia. Ennen Raisiolla oli erillinen strateginen ekologiatyöryhmä, mutta se päätettiin lopettaa, koska vastuullinen liiketoiminta oli tullut kiinteäksi osaksi jokapäiväistä liiketoimintaa. Yhtiön johto kuitenkin hyväksyy ympäristöpolitiikan ja ympäristöpäämäärät. Henkilöstöä koulutetaan ympäristöasioihin järjestelmällisesti.

Tällä hetkellä Raisiolla ei ole erityistä ympäristöasioista vastaavaa henkilöä, koska yrityksen ympäristöjohtaminen liittyy yhtiön liiketoimintastrategiaan. Vastuuta ympäristöasioiden hyvästä hoitamisesta on jaettu yhtiön eri toiminnoille. Tuotekehitys huomioi tuotteita suunniteltaessa kestävä kehityksen ja jatkuvan parantamisen. Tuotannossa kiinnitetään huomiota energian ja veden kulutukseen liittyviin tavoitteiden toteuttamiseen. Mittauksilla ja raportoinneilla seurataan kehitystä ja vaikutetaan prosesseihin. Kuluttajille viestitään pakkauksissa tuotteen oikeasta säilytyksestä, käytöstä, ympäristövaikutuksista ja lopulta pakkauksen hävittämisestä.

Raision kannalta merkittävimmät ympäristövaikutukset syntyvät tuotteen elinkaaren alussa alkutuotannossa ja viljelypanosten käytössä ja valmistuksessa. Tuotannossa ympäristönäkökohdat liittyvät veden ja energian käyttöön sekä jätevesiin. Muita ympäristönäkökohtia ovat ilmanpäästöjen vähentäminen, kuljetusmatkat ja pakkausma-

teraaalien käyttö. Koska merkittävimmät ympäristövaikutukset syntyvät alkutuotannossa, Raisio tukee sopimusviljelijöitä kestäväan tuotantoon. Esimerkiksi mitataan kuinka viljelypanokset on käytetty hyödyksi ja näin saadaan tietoa ravinne- ja energiatehokkuudesta.

Tuotantoprosesseja pyritään tehostamaan käyttämällä hyväksi tekniikkaa. Raisio-konserni asettaa tavoitteet ympäristövaikutusten vähentämiseksi Suomessa tuotantolaitoskohtaisesti kolmen vuoden aikavälille. Tavoitteet koskevat kaatopaikkajätteen määrää, energian kulutusta ja veden käyttöä. Tuotantoprosesseissa raaka-aineet pystytään hyödyntämään lähes täysin. Jätteitä pyritään kierrättämään ja hyödyntämään materiaalina ja energianlähteenä. Energian ja veden kulutusta pyritään tehostamaan veden mittaamisella, energian käytön seurannan kehittämällä, hukkalämmön hyödyntämisellä ja moottorien ja puhaltamien käytön tehostamisella.

Raisio on sitoutunut energiatehokkuussopimukseen, jonka myötä yhtiö jatkaa energian kulutuksen vähentämistä. Energiatehokkuusjärjestelmä on sisällytetty ISO 9001 ja ISO 14001 –laadunhallintajärjestelmiin. Energianlähteenä on suurimmaksi osaksi ostoenergia, mutta Suomessa Raisiolla on kaksi voimalaitosta, jotka toimivat vara-voimalaitoksena ja höyrylämpökeskuksena. Energiatehokkuus otetaan huomioon investoinneissa, hankinnoissa ja tuotannon kehittämisessä.

Suomen markkinoilla Raisio pyrkii kuljetuksia keskittämällä vähentämään ympäristökuormitusta. Raisiolla ei ole omaa kuljetuskalustoa, vaan kuljetukset hoitaa ulkopuolinen toimija. Vuonna 2012 on otettu käyttöön kuljetusraportointijärjestelmä, jonka avulla seurataan kuormakokoja, ajokilometrejä ja päästöjä. Elintarvikkeiden lisäksi Raisio tuottaa myös rehuja, joiden kuljetuksessa tärkeimmät asiat ovat hygienia ja tuoteturvallisuus. Kuljetussuunnitteluohjelman käyttö auttaa suunnittelemaan tehokkaita ja ympäristöystävällisempiä kuljetuksia.

Ympäristövaikutuksia pyritään vähentämään myös pakkauksia kehittämällä, koska Raisio pakkaa tuotteensa tuotantolaitoksissaan. Pakkausmateriaalit valitaan niin, että niitä voidaan käyttää hyödyksi kierrätysmateriaalina tai energiana. Pakkauksen on oltava tarpeeksi kestävä, jotta se suojaa tuotetta vähentäen hävikkiä.

Kuten aiemmin mainittiin, Raision Suomen toiminnoissa ovat käytössä sertifioidut ISO 9001 ja ISO 14001 standardit. Lisäksi käytössä on kansainvälinen laatu- ja turvallisuusstandardi BRC Global Standard for Food Safety. Standardeja noudatetaan tuoteturvallisuuden ja asiakastyytyväisyyden varmistamiseksi. Kaikki standardit perustavat jatkuvan parantamisen periaatteelle ja valvontaa tehdään sisäisillä ja riippumattomilla auditoinneilla.

Raisio-konserni viestii ympäristövastuustaan monella tavalla. Yhtiö julkaisee vuosittain vuosikertomuksen yhteydessä yritysraportin, joka on laadittu Global Reporting Initiative (GRI) -ohjeiston mukaisesti. Eri sidosryhmille on laadittu viestintäsuunnitelma, jossa näkyy viestintäkanavat, joita käytetään eri sidosryhmien kesken. Kuluttajille viestitään yhtiön www-sivuilla. Muita sidosryhmiä varten vuorovaikutuskanavina käytetään suoria kontakteja, tiedotteita ja erilaisia tapahtumia.

6.2 Ympäristöjohtamisen nykytilanne

Suomalaiset elintarviketeollisuusyritykset tiedostavat ympäristövastuullisuuden osana yritys vastuuta. Yrityksien kertoman mukaan yrityksen koko ei vaikuta näkökulmaan ympäristövastuun suhteen. Tutkimuksen yritykset näkevät ympäristövastuullisuuden luontevana osana yritystoimintaa. Ympäristöasiat liittyvät jokapäiväiseen toimintaan ja yrityksillä ei ole tarvetta pitää ympäristöasioita erillisenä osa-alueena. Ympäristöasioiden hyvä hoitaminen nähdään tärkeänä yritystoiminnan kannalta, koska ympäristövaikutukset näkyvät nopeasti lähialueella.

Elintarviketeollisuuden erityispiirteet ympäristöjohtamisen suhteen eivät erityisesti korostu muuhun teollisuuteen nähden. Tähän vaikuttavat lait ja asetukset, jotka ovat samoja teollisuuden alasta riippumatta. Ympäristölainsäädäntö ja elintarvikelaki ohjaavat vastuulliseen yritystoimintaan. Kaikki tutkimuksen yritykset korostavat kuitenkin imagon merkitystä, koska näiden yritysten suurin asiakasryhmä on kuluttajat. Mielikuva laadusta on kuluttajille tärkeä. Jos maine jostain syystä menetetään, sen parantaminen on vaikeaa. Suomessa elintarviketeollisuusyritysten mainetta ovat koe-

telleet uutisoinnit eläinten hyvinvointiin liittyvistä puutteista ja elintarvikepakkausten harhaanjohtavat alkuperämerkinnät.

Ympäristöjohtaminen liittyy tutkimuksen yrityksissä liiketoiminnan johtamiseen ja päätöksentekoon. Ympäristöasioita ei pidetä erillään muusta toiminnasta, joten yritystoiminnan vastuullisuus kehittyy. Tutkimuksen yrityksissä nähdään, että ympäristöasioihin liittyvät toimenpiteiden on oltava sopivia kyseiselle liiketoiminnalle ja tuettava muita toimintoja ja päinvastoin.

Ympäristöjohtamisen ja riskienhallinnan välineenä voidaan käyttää ympäristöjärjestelmää. Raisiolla on käytössään sertifioitu ISO 14001 -ympäristönhallintajärjestelmä ja muita elintarvikkeisiin liittyviä sertifikaatteja. Osuuskunta Satamaidossa on rakennettu laadunhallintajärjestelmä ISO 14001 –standardin pohjalta, jota ollaan tarkistamassa toimintaan sopivaksi. Sertifiointin hakeminen ei ole vielä yritykselle ajankohtaista. Kivikylän Kotipalvaamolla ei ole käytössään ympäristöjärjestelmää, mutta ympäristökatselmuksesta löytyvät keskeiset yrityksen ympäristönäkökohdat ja toimenpiteet ympäristövahinkojen välttämiseksi.

Tutkimuksen yritykset toimivat eri elintarviketeollisuuden aloilla, joten ympäristönäkökohtien painotukset vaihtelevat vähän. Yhteistä yrityksille oli se, että ne eivät tuotannossaan käytä kemikaaleja, jotka joutuisivat ympäristöön. Veden kulutus on myös runsasta, koska vettä tarvitaan monessa tuotantoprosessin vaiheessa. Hygienian ja tuoteturvallisuuden kannalta riittävät pesut ovat välttämättömiä. Lisäksi jäteveden määrää ja laatua on mitattava. Veden kulutusta voidaan vähentää veden kierrättämisellä prosesseissa ja pesuja ja veden lämpötilaa optimoimalla.

Jätteen käsittelylle yrityksillä on erilaisia toimintatapoja. Yritykset ovat valinneet niille sopivimmat ja tehokkaimmat tavat jätteen käsittelyyn. Kaatopaikkajätettä tutkimuksen yrityksissä syntyy melko vähän, sillä jätettä saadaan hyötykäyttöön. Eläinperäisiä jätteitä saadaan hyödynnettyä kemianteollisuuden raaka-aineena, jolloin niistä jalostetaan lannoitteita ja rehua. Lihanjalostuksella on omat vaatimukset luiden ja muiden ruhon osien asianmukaiselle hävittämiselle. Biojätteet toimitetaan biolaitoksiin muun muassa energiantuotantoon. Tuotepakkauksissa kuluttajille kerrotaan pakkauksen hävittämisestä, näin saadaan materiaalia uusiokäyttöön.

Yrityksissä tunnetaan kuljetusten vaikutukset ympäristöön. Kuljetuksia pyritään keskittämään ja ajokalustoa uusimaan mahdollisuuksien mukaan. Kuljetustavan valintaan vaikuttavat ympäristövaikutukset ja kustannukset. Ympäristötehokkailla kuljetuksilla saadaan usein myös vähennettyä niihin liittyviä kustannuksia.

Yrityksien kertoman mukaan ne tiedostavat toimintansa aiheuttamat ympäristövaikutukset. Ne myös panostavat ympäristövaikutusten vähentämiseen erilaisilla toimenpiteillä. Ympäristön lisäksi yritys hyötyy näistä toimenpiteistä usein taloudellisesti ja ne antavat hyvää kuvaa yrityksen ulkopuolelle. Toisaalta elintarviketeollisuuden raaka-aineiden tuotanto ja hankinta muodostavat suuren osan elintarvikeketjun ympäristövaikutuksista. Tähän elintarviketeollisuus voi vaikuttaa tukemalla tuottajia ympäristöystävällisempään ja kestävämpään tuotantotapaan ja suosimalla mahdollisuuksien mukaan lähialueen tuottajia.

Raisio Oyj on ainoa yrityksistä, joka viestii ympäristövastuullisuudesta tuotepakkauksissaan ja mainonnassaan. Koska Raisio on pörssiyhtiö, sen viestinnälle yleensä asetetaan vaatimuksia omistajien osalta. Tämän vuoksi Raisio julkaisee yritysvastuureportin omistajia ja asiakkaita varten. Kivikylän Kotipalvaamo Oy ja Osuuskunta Satamaito korostavat viestinnässään lähialueen tuotantoa, joka vaikuttaa myös kuluttajien laatumielikuvaan. Koska viestinnän on vastattava yrityksen muita toimenpiteitä, viestinnän on oltava yritykselle sopiva viestintäkanavien ja tavan suhteen. Tämän otoksen perusteella yritykset eivät välttämättä tarvitse erillistä ympäristö- tai vastuullisuusviestintäsuunnitelmaa, koska usein nämä asiat liittyvät muuhun yritystoiminnan viestintään.

7 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, millä tavalla ympäristöjohtaminen näkyy käytännössä lounaissuomalaisessa elintarviketeollisuudessa. Tutkimuksessa selvitettiin, miksi yritykset pitävät ympäristöasioita tärkeinä, onko kyseessä olevalla teollisuuden alalla erityispiirteitä ympäristöjohtamisen suhteen ja millaisia asioita yritykset tekevät ympäristövastuullisuuden suhteen. Käsitteellinen viitekehys saatiin mukailamalla teoria-aineistosta saatua kuviota. Viitekehys rajasi hyvin aihealuetta ja aineiston valintaa ja se antoi rakenteen opinnäytetyöraportille.

Teoreettinen osuus koostui kahdesta luvusta. Ensimmäisessä luvussa käsiteltiin ympäristöjohtamisen osa-alueita lähdekirjallisuuden ja internet-lähteiden perusteella. Toisessa luvussa käsiteltiin, miten ympäristöjohtaminen vaikuttaa elintarviketeollisuuden toimintaan. Teoriaosuuden perusteella voidaan todeta, että ympäristöjohtamisen lähtökohtana toimii organisaation visio ympäristövastuusta. Ympäristövastuun määrittely riippuu organisaation toimialasta ja toiminnan laajuudesta. Vastuullisen liiketoiminnan edellytyksenä on, että ympäristöjohtaminen liitetään osaksi johtamista. Johdolla on merkittävä osa organisaation ympäristövastuullisuuden toteuttamisessa. Johto laatii ympäristöpolitiikan, joka on julkinen ja omat ympäristönäkökohdat huomioonottava. Ympäristöpolitiikan pohjalta voidaan tehdä ympäristöohjelma, joilla varmistetaan ympäristöpäämäärien saavuttaminen. Ympäristöjärjestelmiä voidaan käyttää työvälineenä ympäristövastuullisuuden päämäärien hallinnalle.

Elintarviketeollisuus on Suomessa neljänneksi suurin teollisuusala tuotannon arvossa mitattuna. Ala toimii tiiviissä yhteistyössä muiden toimijoiden, kuten päivittäistavarakaupan, hotelli- ja ravintola-alan ja kuluttajien kanssa. Vaikka elintarviketeollisuuden raaka-aineiden hankinta ja tuotteiden kulutus tapahtuu kotimarkkinoilla, maailmanmarkkinat vaikuttavat myös Suomessa. Varsinkin viljojen ja polttoaineiden hinnan nousu vaikuttavat kustannuksiin. Jotta ala kehittyisi, yritysten on pyrittävä kehittämään tuotteitaan ja saamaan tuotteitaan vientiin. Elintarvikealan merkittävimpiä ympäristötekijöitä ovat kasvihuonepäästöt ja maatalouden ravinteiden aiheuttama rehevöityminen vesistöissä. Kasvihuonepäästöjä pyritään vähentämään energiankäytön tehostamisella. Suomalaista elintarviketeollisuuden toimintaa ja ympäristövas-

tuullisuutta valvovat ympäristöviranomaiset, ympäristöjärjestelmät ja elintarvike- ja terveysviranomaiset.

Tutkimusosion aineisto kerättiin kvalitatiivisella tutkimusotteella. Tutkimusmenetelmänä käytettiin lomakehaastattelua. Aineistona käytettiin myös muuta yrityksiltä saatua materiaalia. Tutkimuksella pyrittiin saamaan yritysten näkemyksiä ympäristöjohtamisesta omassa toiminnassaan. Tutkimuksessa saatiin tuloksia, jotka kertovat ympäristövastuullisuuden nykytilasta elintarviketeollisuuden yrityksissä. Tutkimustulokset ovat toistettavissa suomalaisissa yrityksissä, koska niitä ohjaavat sama lainsäädäntö ja vastuulliseen toimintaan panostetaan.

Tulosten perusteella voitiin päätellä, että ympäristöjohtaminen vaikuttaa elintarviketeollisuusyrityksien jokapäiväisessä toiminnassa monella tavalla. Ympäristöasiat liittyvät tiiviisti muuhun toimintaan ja niiden huomioon ottamista pidetään hyvänä ja vastuullisena yritystoimintana. Tutkimuksessa esiintyvien yritysten suurin asiakasryhmä on kuluttajat, joten vastuullinen toiminta on tärkeää imagon kannalta. Lainsäädäntö ja muu sääntely pitävät huolta siitä, että yritystoiminta on vastuullista. Toiminnan muuttuessa tai laajentuessa on tarkistettava, että lakien vaatimukset toteutuvat, mikä voi asettaa yritykselle haasteita.

Tutkimuksen yrityksissä ympäristöjohtaminen liittyy kiinteästi muuhun johtamiseen. Yrityksissä on jaettu vastuuta ympäristöasioista eri tahoille, joten niillä ei ole tiettyä ympäristöasioista vastaavaa henkilöä. Ympäristöasioiden hoitoa ei pidetä erillisenä osa-alueena johtamisessa tai työskentelyssä. Ympäristöasioiden hallintavälineinä käytetään ympäristöohjelmaa ja ympäristöjärjestelmiä. Ympäristöohjelma ja –järjestelmä antavat myös välineet riskienhallinnalle. Tarpeen ja vaatimukset ympäristöjärjestelmälle asettavat yrityksen toimiala ja toiminnan laajuus.

Tutkimuksesta selvisi myös, että yritykset kehittävät jatkuvasti erilaisia tapoja pienentääkseen ympäristövaikutuksiaan tai pitääkseen ne muuttumattomina. Ympäristönäkökohtien painotus riippuu yrityksen toimialasta. Kuitenkin voidaan sanoa, että merkittävimmät ympäristönäkökohdat yrityksissä ovat veden kulutus ja jätevesi, energian käyttö ja jätteen käsittely. Ympäristönäkökohtiin vaikuttaminen on tuettava yrityksen muita toimintoja ja oltava tarpeen mukaisia.

Ympäristöjohtamisen osa-alueet vaikuttavat lounaissaomalaisessa elintarviketeollisuudessa, joten ne kantavat vastuunsa ympäristövastuun ja lainsäädännön suhteen. Yrityksen koolla ei ollut merkittävää vaikutusta ympäristöasioiden hoidossa. Yritykset kehittävät liiketoimintansa ohella ympäristövastuullisia toimintatapoja, joiden vaikutuksia seurataan. Nämä toimintatavat hyödyttävät ympäristön lisäksi myös yritystä itseään. Tämä kehitystyö jatkuu tulevaisuudessakin.

Tutkimuksen edetessä tuli esiin useita jatkotutkimusaiheita. Kyselytutkimuksena voisi tutkia kuluttajien mielikuvia elintarviketeollisuusyritysten ympäristövastuullisuudesta. Tavoitteena olisi tutkia, kohtaavatko kuluttajien odotukset ja yritysten toiminta ympäristövastuun suhteen. Toisena jatkotutkimusaiheena olisi ympäristöjärjestelmän laatiminen alan yritykselle esimerkiksi ISO 14001 –standardin pohjalta. Kohdeyritys olisi ympäristöjärjestelmän avulla selvillä ympäristönäkökohdistaan ja niihin liittyvistä toimenpiteistä sekä seurannasta.

8 TOIMINTASUOSITUKSET

Tutkimusta aloittaessa ja sen edetessä asettaa helposti odotuksia tulosten suhteen. Osaan tutkimuskysymyksistä tuli odotettu vastaus ja osaan taas ei. Esimerkiksi tutkimuksen alussa oletin, että elintarviketeollisuus eroaa ympäristöjohtamisen suhteen muista teollisuuden aloista. Toisaalta tutkimuksen edetessä selvisi, että ympäristöasioiden hyvään hoitamiseen panostetaan ja tätä pidetään vastuullisena yritystoimintana. Tutkimuksessa esiintyvät yritykset huolehtivat ympäristöasioistaan asianmukaisesti, joka johtuu osaksi siitä, että lainsäädäntö asettaa teollisuusyritykselle vaatimukset ympäristövastuullisuuden toteuttamiseksi.

Vaikka yritysten yritysvastuu vaikuttaa olevan hyvällä tasolla, tämän tutkimuksen perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että elintarviketeollisuusyritysten on tiedostettava, että ne ovat osa elintarvikeketjua, joka ulottuu alkutuottajista kuluttajiin. Elintarviketeollisuuden yritykset voivat vaikuttaa yhteiskumppaneidensa ympäristövastuullisuuden vaatimalla ympäristönäkökohdat huomioon ottavia toimintatapoja. Tätä ajatusta toteutetaan osittain yrityksissä, mutta on pidettävä huolta siitä, että näin on myös jatkossa ja toiminta-ajatus tulee koskemaan laajemmin elintarvikeketjua.

Yleisesti suomalaiset elintarviketeollisuusyritykset viestivät melko avoimesti ympäristöasioistaan monilla eri tavoilla. Kuitenkin tutkimustuloksia tulkittaessa huomio kiinnittyi siihen, että ympäristöviestinnän suunnittelu on jäänyt yrityksissä vähälle huomiolle. Yrityksillä olisi hyvä olla organisaation koosta riippumatta viestintäsuunnitelma, joka sisältäisi myös ympäristöasiat. Viestintäsuunnitelmassa määriteltäisiin, kuka vastaa yrityksen ulkopuolelta tuleviin ympäristöasioihin liittyviin kysymyksiin. Suunnitelmassa olisi hyvä olla myös toimintaohjeet esimerkiksi tuotantolaitoksella tapahtuvan ympäristövahingon varalta. Sisäisten sidosryhmien, kuten henkilöstön lisäksi olisi tärkeää viestiä ympäristöasioista myös yrityksen ulkopuolelle, koska tämä kertoo yrityksen sitoutumisesta ympäristövastuun toteuttamiseen.

Tutkimusyrityksissä vastuuta ympäristöasioiden hoitamisesta oli jaettu henkilöstön kesken. Johdon on tässä tapauksessa huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on tarpeelliset tiedot ja taidot ympäristövastuullisuuden kehittämiseen, jotta henkilöstö voi

työskennellä ympäristönäkökohdat huomioiden. Yrityksen johdon tehtävänä on myös motivoida henkilöstä ja perehdytettävä uusia työntekijöitä ympäristölähtöisiin toimintatapoihin, koska johto kuitenkin määrittelee tason, jolla ympäristövastuuta toteutetaan yrityksen toiminnassa. Jos yritys ottaa käyttöönsä esimerkiksi ympäristöohjelman, sen yhteydessä olisi hyvä nimetä henkilö, joka vastaa ympäristöasioiden seuraamisesta ja raportoinnin kokoamisesta organisaation johdolle.

Kuten aiemmin esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön tietojen mukaan on todettu, kansainvälistyminen ja kustannusten kasvu asettavat vaatimuksia elintarvikeyrityksille. Yritykset voivat kehittää toimintaansa erikoistumalla esimerkiksi terveysvaikutteisiin elintarvikkeisiin tai lähiruokaan. Toinen kehittämismahdollisuus on vientiin panostaminen. Suomesta löytyy elintarvikealan ammattiosaamista ja tuoteturvallisuus on korkealla tasolla, joten kysyntää olisi luultavasti myös ulkomailla. Yritystoiminnan kehittymistä voidaan myös parantaa investoimalla laitteisiin ja tuotantoon, jolloin voidaan paremmin vastata eri asiakkaiden tarpeisiin. Asiakkaiden odotuksiin voidaan paremmin vastata tekemällä tiiviimpää yhteistyötä raaka-aineiden tuottajien ja kaupan kanssa.

LÄHTEET

- Asikainen, H. 2006. Ympäristöohjelmalla hyviin tuloksiin. Teoksessa S. Sarkkinen (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita, 107-117.
- Elinkeinoelämän keskusliitto. 2006. Vastuullinen yritystoiminta. Viitattu 20.9.2012 http://www.hpl.fi/businessforums/EKjulkaisu_vastuullinen_yritystoiminta/fi/index.php.
- Elintarviketeollisuusliitto ry ETL. 2005. Yhteiskuntavastuu elintarvikeketjussa. Viitattu 20.9.2012. http://www.etl.fi/www/fi/julkaisut/Julkaisut/Yhteiskuntavastuu_elintarvikeketjussa1.pdf
- Elintarviketeollisuusliitto ry:n www-sivut.2012. Viitattu 5.11.2012. <http://www.etl.fi>
- Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran www-sivut. Viitattu 19.11.2012. <http://www.evira.fi>
- Forsman-Hugg, S., Paananen, J., Isoniemi, M., Pesonen, I., Mäkelä, J., Jakosuo, K., & Kurppa, S. 2006. Laatu- ja vastuunäkemyksiä elintarvikeketjussa. Helsinki: MTT Taloustutkimus. Viitattu 4.9.2012. <http://www.mtt.fi/met/pdf/met83.pdf>.
- Harmaala M-M & Jallinoja, N. 2012. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita.10. os. uud.p. Jyväskylä: Gummerus.
- Honkanen, A. 2013. Tuotekehitys- ja laatu päällikkö, Osuuskunta Satamaito. Pori. Henkilökohtainen tiedonanto 28.3.2013.
- Husu-Kallio, J. 2008. Turvallista ruokaa kaikille. Teoksessa L. Rohweder (toim.) Kasvaminen globaaliin vastuuseen-Yhteiskunnan toimijoiden puheenvuoroja. Opetusministeriön julkaisuja 2008:40, 87-90.
- Hyrylä, L. 2012. Elintarviketeollisuus. Työ- ja elinkeinoministeriö. Toimialaraportti 3/2012. Viitattu 5.11.2012. http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/1607/Elintarviketeollisuus2012_web.pdf
- Itämeri. Suomi 2012. Taavi Vartia. Nordisk Film. Esitetty 24.7.2012. MTV3.
- Jussila, M. 2010. Yhteiskuntavastuu. Nyt. Vantaa: Infor.
- Koivisto, J. 2011. Pk-yrityksen ympäristövastuut käytännönläheisesti. Hämeenlinna: Helsingin Kamari Oy

Kurunmäki, S., Ikäheimo, I., Syväniemi, A-M & Rönni, P. 2012. Lähiruokaselvitys 2012. EkoCentria. Viitattu 28.1.2013.
<http://www.ekocentria.fi/resources/public/Aineistot//Lähiruokaselvitys%202012.pdf>

Laatuketjun www-sivut. 2012. Viitattu 5.11.2012. <http://www.laatuketju.fi>.

Laihonen, J. 2013. Toimitusjohtaja, Kivikylän Kotipalvaamo Oy. Rauma. Henkilökohtainen tiedonanto 14.2.2013.

Linnanen, L., Boström, T., & Miettinen, P. 1994. Ympäristöjohtaminen. Juva: Weilin+Göös.

Marttinen, K., Saastamoinen, S., & Suvanto S. 2000. Yrityksen ympäristövastuut. 2. uud. p. Saarijärvi: Kauppakaari.

Pesonen, H., Hämäläinen, K., & Teittinen, O. 2005. Ympäristöjärjestelmän rakentaminen. Hämeenlinna: Talentum.

Pohjola, T. 2003. Johda ympäristöasioita tehokkaasti: Ympäristöosaaminen menestystekijänä. Jyväskylä: Talentum.

Raisio Oyj. 2012. Vuosikertomus 2011. Viitattu 17.1.2013.
<http://vuosikertomus2011.raisio.com/>

Raisio Oyj:n www-sivut. 2010. Viitattu 18.3.2013. <http://www.raisiogroup.fi>.

Rohweder, L. 2004. Yritysvastuu – kestävä kehitys organisaatiossa. Porvoo: WSOY.

Suomen Standardisoimisliitto SFS ry:n www-sivut. 2012. Viitattu 23.4.2012.
<http://www.sfs.fi/>

Tauriainen, S. 2008. Suomalaisen elintarviketuotannon rajat ja kestävyys globaalissa kontekstissa. Teoksessa L. Rohweder (toim.) Kasvaminen globaaliin vastuuseen - Yhteiskunnan toimijoiden puheenvuoroja. Opetusministeriön julkaisuja 2008:40, 78-86.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 30.10.2012. Elintarviketeollisuus investoi edelleen – vienti on kehittynyt suotuisasti. Viitattu 5.11.2012.
https://www.tem.fi/?89508_m=108458&s=2468

Vainikainen, A. 2010. Yhteenveto Elintarviketeollisuusliiton vuonna 2010 toteuttamasta ympäristövastuun kyselystä. Elintarviketeollisuusliitto. Viitattu 23.4.2012.
http://www.etl.fi/www/fi/julkaisut/Julkaisut/Elintarveteoll_ymparistovastuun_raportti_2010.pdf

Valtion ympäristöhallinnon www-sivut. 2012. Viitattu 23.4.2012.
<http://www.ymparisto.fi>

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

LIITE 1

Haastattelurunko

- Miten kuvailisitte yrityksenne ympäristöasioiden hoitoa tällä hetkellä?

- Millaisia erityistoimenpiteitä elintarviketeollisuusyrityksiltä mielestänne vaaditaan ympäristöjohtamisen suhteen?

- Miksi yrityksenne pitää ympäristöasioita tärkeinä?

- Millä tavoilla ympäristöasiat näkyvät yrityksenne johtamisessa?

- Onko yrityksessänne ympäristöasioista vastaavaa henkilöä? Millaisia asioita tehtävään liittyy?

- Miten ympäristönäkökohtia huomioidaan jokapäiväisessä yritystoiminnassanne? Esimerkiksi energian käyttö ja kuljetukset?

- Käytättekö jotakin ympäristöhallintajärjestelmää? Miten se yrityksessänne toimii?

- Mitkä ovat tärkeimmät sidosryhmänne ympäristövastuun kannalta? Mille tahoille viestitte ympäristöasioista?